

FAMILIA NOBILILOR VAIDA ÎN SECOLELE XVI – XVII

Dragoș-Lucian Țigău*

Cuvinte cheie: *Banat, Caransebeș, Vaida, genealogie, nobilime.*

Schlagwörter: *das Banat, Karansebesch, Waida, der Stammbaum, das Adeltum.*

Familia Vaida s-a afirmat relativ târziu în cadrul acelei „nobilimi însemnate” din Banatul montan, elită recunoscută ca atare în actele oficiale ale cancelariilor și în scrierile călătorilor¹. Documentele emise pe parcursul a 170 de ani (1529–1699)² acoperă inegal și parțial multe aspecte din viața familiei (originea etnică, onomastica, succesiunea generațiilor, înrudirea cu alte familii, situația materială, funcțiile și demnitățile primite, cultura și mentalitățile). Acesta pare să fi fost și motivul interesului limitat al istoricilor pentru familia Vaida³. Totuși, materialul rămas permite decuparea unor bucăți oarecum coerente ale căror imagini mai prind viață și astăzi.

Numele familiei –Vaida– divers ortografiat (*Vayda, Wayda*), provine din cuvântul maghiar *vajda* și reprezintă echivalentul termenului *voievod*⁴. Acest nume deschide problematica statutului socio-juridic timpuriu și a originii

etnice a familiei. Este recunoscut faptul că voievozii constituiau categoria cea mai înaltă în ierarhia feudalității românești din Banat și Transilvania, iar voievodatul era funcția superioară celei a cnezatului⁵. Instituția voievodatului în Banat, zonă cu o mare densitate de cnezi, s-a conturat la mijlocul secolului al XIV-lea, afirmându-se ulterior în asociere cu funcții diverse: comite, viceban, jude orășenesc⁶. Ca proprietari, voievozii stăpâneau fie moșii ancestrale, cu drept cnezial⁷, fie posesiuni cu drept nobiliar sau asimilat acestuia, din partea regelui maghiar⁸. Pentru mulți voievozi, denumirea funcției se transformă în nume de familie, aceștia fiind consemnați sub forma *Vayda, Wayuoda, filius Wayuoda* (ung. *Waydaffy*)⁹. În perspectivă, termenul *Vayda, Vajda* a supraviețuit îndeosebi prin onomastică. De la mijlocul secolului al XV-lea, termenul de *voievod*, ca și cel de *cnez*, a fost înlocuit cu acela de *nobil*, stăpânirile funciare dobândind atributul unor proprietăți nobiliare românești¹⁰.

* Școala Superioară Comercială “N. Kretzulescu”, bd. Hristo Botev, nr. 17, București, e-mail: dragoslucian68@yahoo.com.

¹ „*Universitas nobilium et keneziorum de districtibus Lugas, Sebes, Mihald...*” (1457), „*nobiles Status et Ordines Comitatus Szuryny*” (1571), „*magna nobilitas*” (1586), cf. Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria Românilor*, II/2 (1451-1510), București (1891), 92; II/5 (1552-1575), (1897), 695; *Călători străini despre Țările Române*, III, București (1971), 121.

² Cele mai multe din documentele familiei au fost publicate de istoricii Frigyes Pesty (*A Szörényi Bánság és Szörényi vármegye története*, III, Budapest (1878); *Krassó vármegye története*, III-IV, Budapest, (1882-1883) și Costin Feneșan (*Documente medievale bănățene (1440-1653)*, Timișoara, 1981).

³ Aspectele genealogice au fost cercetate din interese practice încă din 1590, când membrii familiei Vaida purtau un proces de proprietate cu nobilii de Măciș: “*rami autem genealogiae tenor sic se habet...*” (Pesty, *Krassó*, IV, 169). Singurul tablou genealogic a fost realizat în 1877 de Fr. Pesty (*Szörényi*, I, 476-477), iar unica abordare românească, foarte sumară, este studiul lui Sorin Bulboacă, *Nobilimea românească din Banatul Lugoșului și Caransebeșului în sec. XVI-XVII*. Studii de caz: *Familii Bekes, Iojica, Vaida și Măcișii. AIIC, series historica*, XLIII, (2004), 65-66.

⁴ Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București (1983), 479.

⁵ Ioan Drăgan, *Nobilimea românească din Transilvania între anii 1440-1514*, București (2000), 120; Viorel Achim, *Voievozii în districtele românești din Banat. SMIM*, XII, (1994), 95-119.

⁶ Ligia Boldea, *Nobilimea românească din Banat în secolele XIV-XVI (origine, statut, studiu genealogic)*, Reșița (2002), 14-15; Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, III, Cluj-Napoca (1986), 509-511. „*Radul waywoda comes de Kuesd*” (1370), „*Rayn waywoda vicebanus Zewriniensis*” (1478), „*Stephanus Ztoyka judex et waywoda de Karansebes*” (1498, 1505).

⁷ Ligia Boldea, *op. cit.*, 14-15.

⁸ Nicolae fiul răposatului Toma Voievodul (*wayuode de Waydafalua*) primea în 1407 de la regele Sigismund posesia Giarmata (*Kysgyarmath in comitatu Themesyensi*), dania fiind întărită (*nova donatio*) în 1410 și rehotărnicită la 1428 (Tivadar Ortway, *Oklevelek Temesvármegye és Temesvár város történetéhez*, Pozsony, 1896, 421-423, 619-622). Ioan și Nicolae, fiii zisului Nicolae, primeau împreună cu tatăl lor (1418) o jumătate din moșia Kysgywregh –azi Ghiroda (*ibidem*, 549) și singuri, pentru merite proprii (1439), 25 de sesii la Giarmata (MOL, DL 13400, regist disponibil la adresa <http://www.arcanum.hu/mol/>).

⁹ I. Drăgan, *op. cit.*, 121, 191-192.

¹⁰ Ligia Boldea, *op. cit.*, 58-59.

După răscoala „cruciaților” lui Dózsa (1514), măsurile Dietei au lovit decisiv în voievozii bănățeni pe care nobilii locului erau obligați să-i desființeze¹¹. Astfel, în momentul primelor mențiuni documentare (1529–1534), nobilii Vaida nu mai erau de mult timp legați de funcția care, în secolul anterior, le asigurase ascensiunea socială¹². De asemenea, patronimul Vaida sugerează, ca și în cazul altor familii bănățene¹³, o certă origine românească.

Abordarea genealogică a familiei se dovedește a fi dificilă, deoarece multe din documentele acelei epoci au fost distruse, iar cele păstrate sunt puțin relevante, nobilii Vaida fiind prezenți adeseori în mod individual. În decursul a 170 de ani (1529–1699) s-au succedat 6–7 generații care reunesc 49 de membri. Dintre aceștia, 40 sunt bărbați, iar pentru 35 de persoane se poate dovedi cel puțin o legătură de rudenie cu ceilalți membri. Mărturiile luminează foarte inegal viața acestor oameni: șase nu sunt asociați cu vreun an precis, 14 sunt consemnați pentru un singur an, alți șase până la zece ani, iar restul de 23 între 10–55 ani. În aceste condiții, evocarea biografiilor în ordinea generațiilor, pare a fi cel mai sugestiv mod de prezentare.

Cei dintâi membri ai familiei, George și Nicolae Vaida, sunt atestați în 1529, an în care regele Ioan Zápolya le reconfirma stăpânirea asupra a cinci posesii din comitatul Hunedoara¹⁴, eliberând noi acte în locul celor pierdute. Această *nova donatio* este importantă nu doar pentru că atestă o stăpânire anterioară, cel mai probabil din timpul regilor Jagielloni, ci și pentru că permite o aproximare a vârstei celor

doi nobili proprietari. Acest act, împreună cu mărturiile ulterioare, conduc la ideea că nobilii George și Nicolae Vaida s-au născut la cumpăna secolelor XV–XVI. La 30 noiembrie 1534, erau prezentați cu numele *Vayvoda de Lwgas*, semn că aveau proprietăți și în zona acestui oraș bănățean¹⁵. George Vaida a avut o ascensiune remarcabilă devenind, pe rând, primar al Caransebeșului și castelanul districtului înconjurător. Este atestat sistematic până la 11 aprilie 1566, când avea aproximativ 70 de ani¹⁶. Ascendența, precum și posteritatea acestui nobil sunt relevate doar în câteva însemnări târzii. La 17 mai și 18 iunie 1589, era pomenită „*Barbara filia Egregii quondam Stephani filii olim Georgii, filii quondam alterius Stephani Vaida de Caransebes*”¹⁷. Un alt act, din 16 noiembrie 1590, aduce precizarea că George Vaida fusese *filius Margarethae Maczykasy*, nobila doamnă fiind prezentată în repertoriul lui Nagy Iván ca soția lui Ștefan Vaida¹⁸. Acest ultim personaj a fost părintele a cinci copii, consemnați în intervalul 1529–1539.

Fratele lui George, Nicolae, a rămas în atenția documentelor¹⁹ numai până la 14 decembrie 1539. Al treilea frate a fost Grigore, consemnat ca locuitor al Caransebeșului între 7 decembrie 1534–14 aprilie 1552. El a trăit până în preajma anului 1560, când era menționată văduva sa, Ana Lazăr²⁰. Grigore a avut un fiu, pe Ivașcu, fiind singurul membru al familiei căruia i se cunoaște descendența până la a treia generație²¹. Din 8 aprilie 1535 și 14 decembrie 1539 provin singurele informații despre existența și înrudirea celorlalți doi frați, Elena, respectiv Simon Vaida²².

În această primă generație pot fi plasați Mihai Wayda *de Thewes*²³, consemnat la 5 iulie 1548, apoi în Lugoj, la 14 septembrie 1557, și Ștefan Vaida, căsătorit cu Elisabeta Rachit, care a lăsat un fiu, Ștefan²⁴, în viață la 1585.

¹¹ I. Drăgan, *op. cit.*, 121, 272.

¹² Sugestiv este exemplul familiei timișene Waydaff (vezi nota 8). Frații Nicolae și Ioan stăpâneau terenuri: primul (1447) lângă târgul părăsit *Kewzeg* (Dezső Csánki, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, II, Budapeșt, 1894, 113), iar al doilea (1453) la Giarmata (MOL, DL 37628, regist la www.arcanum.hu/mol/). Ulterior, documentele amintesc pe *nobiles Ladislaus* (1505), *Nicolaus Waydaff de Nagygyarmath* - 1523 (*ibidem*, DL 38442, 26685) și *Ioannes Vaydaff de Naggyarmat* în 1535-39 (Hurmuzaki, *Documente*, II/4 (1530-1552), (1894), 78, 196).

¹³ *Michael Vayda și Ladislaus filius vaywode de Mihald* în 1440 (C. Feneșan, *op. cit.*, 31, 35), *Johannes Waydaff de eadem Mihald* la 1452 (Pesty, *Szörényi*, III, 64), apoi frații Mihai, George, Ioan și Ștefan *Wayda de Cerowa* între 1459-1464 (C. Feneșan, Un proces de proprietate în districtul românesc Bărzava la mijlocul sec. al XV-lea. *Studii și comunicări de istorie*, Caransebeș, (1979), 294-301).

¹⁴ HTRTE, X, Deva (1899), 71; Fr. Pesty, *Krassó*, II/1, (1884), 313.

¹⁵ Hurmuzaki, *Documente*, II/4, 63.

¹⁶ *Ibidem*, 79, 80, 193, 392, 567, 682; II/5, 15, 285, 467, 475, 557, 590.

¹⁷ Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (=DANIC), fond *Microfilme Ungaria*, r. 872, c. 216 (după *Liber Regius Sigismundi Bathori*, II).

¹⁸ Fr. Pesty, *Krassó*, IV, 169; Nagy Iván, *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*, VII, Pest (1860), 218.

¹⁹ Hurmuzaki, *Documente*, II/4, 63, 79, 193.

²⁰ *Ibidem*, 59, 79, 118, 193, 388, 392, 416; II/5, 15, 467.

²¹ O mică genealogie la Fr. Pesty, *Szörényi*, II, 455.

²² Hurmuzaki, *Documente*, II/4, 79, 193.

²³ *Ibidem*, 427-428; II/5, 440.

²⁴ *Történelmi Tár*, (1888), 102-103.

Așadar, documentele din perioada 1530–1540 au conturat existența unei noi familii nobiliare, care se diferențiază net de o alta, cu nume asemănător – *Vaydaffy de Giarmata*. Actul redactat la 8 aprilie 1535, în adunarea nobililor din Caransebeș²⁵, îi menționa deopotrivă pe *Ioannes Vaydaffy de Naggyarmath* și pe frații George, Nicolae, Grigore și Elena *Vaiuoda*. Primul era descendentul unei familii din părțile Timișoarei, atestată din 1401 și care va dispărea odată cu ocuparea șesului bănățean de către otomani (1552)²⁶, iar ceilalți fac parte dintr-o familie consemnată sistematic în Banatul montan până la 1700.

A doua generație cuprinde șapte persoane care au trăit în intervalul 1560–1590. Primul și cel mai îndelung consemnat (10 ianuarie 1561–16 noiembrie 1590)²⁷ a fost Ivașcu Vaida. Prenumele său, utilizat constant sub forma *Iwasko*, *Iwaczko*, *Iwachco* (un diminutiv sau hipocoristic pentru Ioan) indică atât dorința diferențierii de o altă rudă mai vârstnică cu numele Ioan, cât și un mediu originar românesc²⁸. Ivașcu a avut doi băieți, Ștefan și Ioan, iar nevasta acestuia i-a supraviețuit (*Susanna relicta egregy quondam Iwachco Vajda de Karansebes*, 13 iunie 1597)²⁹.

Documentele anului 1567 aduc în prim plan alți trei membri ai familiei, anume Bona, Gabriel și Nicolae Vaida. Bona figurează de la început ca nobil în Caransebeș (25 octombrie 1567), activitatea sa fiind menționată³⁰ până la 16 noiembrie 1590. Uneori este amintit și cu numele de *Bonaventura* (1577, 1586) sau *Bonifaciu* (1585, 1590)³¹. Din 1575 și până la moarte (survenită înainte de 1591), Bona Vaida apare căsătorit cu Elisabeta Gârleșteanu³².

²⁵ Hurmuzaki, *Documente*, II/4, 78-79.

²⁶ Vezi notele 8 și 12; actul din 1401, la Elemér Mályusz, *Zsigmondköri Oklevéltár*, II/1, Budapest (1956), 110, nr. 914.

²⁷ Hurmuzaki, *Documente*, II/5, 475; Fr. Pesty, *Krassó*, IV, 111, 145, 168; Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, III (1585-1592), București (1931), 31-32, 210-211; C. Feneșan, *Documente*, 71, 73.

²⁸ Pentru acest prenume, vezi considerațiile lui Adrian Andrei Rusu, *Ioan de Hunedoara și românii din vremea sa*, Cluj Napoca (1999), 16-17.

²⁹ Vezi nota 21; Fr. Pesty, *Krassó*, IV, 199.

³⁰ Hurmuzaki, *Documente*, II/5, 627, 655, 675, 723, 731, 748; C. Feneșan, *Documente*, 61; Fr. Pesty, *Krassó*, IV, 51, 112-113, 168.

³¹ Fr. Pesty, *Szörényi*, III, 410; idem, *Krassó*, IV, 112-113, 119, 122, 145-146.

³² *Ibidem*, II, 25, 33, 469; idem, *Krassó*, IV, 270-271 (consemnări târzii (1 iulie 1618) ale căsătoriei cu *Ersok Gerlistei* și apoi a decesului).

Gabriel Vaida este amintit împreună cu rudele sale Bona (17 decembrie 1567), Mihai și Ioan Vaida (18 aprilie 1582). Se pare că trăia și la 28 mai 1597, când era menționată căsătoria sa cu răposata Caterina Peica, de la care a avut un fiu, numit Ladislau³³.

Nicolae Vaida este cunoscut în doar două ipostaze și momente ale vieții sale: copist în cancelaria mică princiară (1567) și *egregius et nobiles de predicta Karansebes* (7 iunie 1577)³⁴.

Ultimii reprezentanți ai generației au fost Ștefan, amintit trecător³⁵ la 22 octombrie 1585, un alt Ștefan (fiul lui George Vaida) decedat³⁶ înainte de 1589, și Petru Vaida care, la 11 martie 1590, era deja răposat, lăsând în urma sa pe văduva Martha Jósika și un băiat, numit tot Petru³⁷.

În a treia generație pot fi plasați 11 membri ai familiei care au trăit în ultimele decenii ale secolului al XVI-lea, unii trecând hotarul anului 1600. Cel mai favorizat, sub aspect documentar (9 iunie 1573–27 mai 1602)³⁸, rămâne nobilul Mihai Vaida. Provenit „dintr-o familie românească”³⁹, acesta s-a remarcat în anii maturității (avea 45 de ani în 1599)⁴⁰ ca un militar valoros. El apare în acte alături de Ioan, Gabriel și George Vaida.

Ioan, nobil locuitor al Caransebeșului (18 aprilie 1582–8 februarie 1590), a fost frate cu Ștefan (ambii sunt fiii lui Ivașcu Vaida) și soțul Anei Devecseri, care i-a dăruit un băiat, Grigore, poate botezat astfel în amintirea străbunului lor⁴¹. A fost un om instruit, ajungând copist și notar în cancelariile princiare.

George și Ladislau Vaida intră în atenția documentelor aproape simultan⁴², la 18 aprilie și 28 mai 1597. Viața celui dintâi poate fi urmărită până în martie 1603, când ocupa funcția de

³³ Hurmuzaki, *Documente*, II/5, 627, 629; Fr. Pesty, *Szörényi*, II, 69 (MOL, F szekció: F 4 Cista comitatum. *Zarand*, Fasc. 2, nr. 24); C. Feneșan, *Documente*, 100.

³⁴ Zsolt Trócsányi, *Erdély központi kormányzata (1540-1690)*, Budapest (1980), 371, 390 cu nota 627; Fr. Pesty, *Szörényi*, III, 410.

³⁵ Vezi nota 24.

³⁶ Vezi nota 17.

³⁷ Fr. Pesty, *Krassó*, IV, 145; A. Veress, *Documente*, III, 210-211.

³⁸ Hurmuzaki, *Documente*, II/5, 724; Fr. Pesty, *Szörényi*, II, 69; idem, *Krassó*, IV, 121, 168, 192, 223; A. Veress, *Documente*, VI (1600-1601), 1933, 157; C. Feneșan, *Documente*, 125-126; DANIC, *Microfilme Ungaria*, r. 879, c. 735-737.

³⁹ Nicolae Iorga, *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, ed. Georgeta Penelca, București (1989), 139.

⁴⁰ Fr. Pesty, *Szörényi*, I, 324.

⁴¹ *Ibidem*, II, 69, 245, 455.

⁴² C. Feneșan, *Documente*, 98, 100.

primar al Caransebeșului⁴³, în timp ce Ladislau, fiul pomenitului Gabriel Vaida, este greu de diferențiat față de ruda sa cu același nume consemnată între anii 1590–1623.

Două acte, din 11 martie și 16 noiembrie 1590, dezvăluie aspecte din viața altor patru membri ai familiei, anume Petru, Barbara, Ana și Elisabeta Vaida⁴⁴. În primul document, Petru apărea alături de mama sa, Martha Jósika, văduva lui *Peteo Vajda*. Numele său va mai figura într-o scrisoare din 6 septembrie 1597 și în conscripția porților, realizată la 1603⁴⁵. Acest recensământ fiscal reprezintă până în prezent unica mărturie despre un alt bărbat la familiei, anume Francisc Vaida.

Barbara Vaida figurează în primul act din 1590 ca fiica răposatului Nicolae Vaida. Urma ei se regăsește târziu, în 1619, când trăia alături de Ioan Kornis *de Totvaradia* (Vărădia de Mureș)⁴⁶. Această nobilă doamnă nu trebuie confundată cu o altă Barbara, nepoata lui George Vaida care, la 18 iunie 1589 și 16 noiembrie 1590, era prezentată ca soția lui Ioan Boronkai *de Mindszent*⁴⁷. Ana Vaida este amintită ca nevasta lui Francisc Basarab, fapt reiterat în a doua sursă, unde apare și Elisabeta Vaida căsătorită cu Paul Czyeren *de Balasfalva* (Blajova-Timiș).

O altă generație distinctă cuprinde șapte bărbați, șase din ei fiind frați. Primul reprezentant poate fi considerat Grigore, fiul lui Ioan și nepotul aceluiași Ivașcu Vaida⁴⁸ de la mijlocul secolului al XVI-lea. Începând cu anul 1590, documentele consemnează existența a șase frați, în ordinea: Ladislau, Cristofor, Nicolae, Ștefan, Ioan și Bona. În momentul primei atestări (11 martie 1590), Ladislau era deja la vârsta bărbăției, capabil să deschidă un proces de proprietate în nume propriu și pentru rudele sale⁴⁹. Este amintit în 1601–1604, alături de frații săi⁵⁰, apoi tocmai în primăvara

anului 1623, împreună cu soția sa Emerentiana Marin și cei cinci copii: Gabriel, Ioan, Cristofor, Caterina și Barbara⁵¹.

În privința lui Cristofor Vaida, documentele luminează doar ultimii 14 ani ai vieții sale. Relevante sunt două însemnări, din 10 aprilie 1601 și 22 februarie 1604, care consemnează botezul unor copii, nașa lor fiind nevasta lui Cristofor Vaida *din Gherla*⁵². Prezența nobilului bănățean în orașul de pe Someșul Mic nu a fost prea îndelungată. În 1604 a revenit la Caransebeș, dar din nefericire, a fost prădat și ucis de haiducii sârbi care stăpâneau orașul⁵³. Un destin asemănător a avut și cel de-al treilea frate, Nicolae Vaida. Viața sa a cunoscut multe împliniri: s-a căsătorit cu Caterina, fiica bravului căpitan George Borbély⁵⁴, a fost paj la Curtea principelui Sigismund Báthori de la care a primit câteva sate. Ca și fratele său mai mare, Nicolae a peregrinat prin Transilvania, fiind amintit în câteva acte cu numele *Vayda de Meggies*⁵⁵. Norocul l-a părăsit brusc când s-a hotărât să-l sprijine pe Moise Szekély în tentativa de cucerire a Transilvaniei. După înfrângerea pretendentului (17 iulie 1603), Nicolae Vaida a fost capturat de mercenarii generalului Basta și spânzurat de una din porțile cetății Brașov⁵⁶. Averea i-a fost confiscată, iar în toamna aceluiași an, la Caransebeș, soția sa era răpusă de ciumă⁵⁷.

Al patrulea frate, Ștefan Vaida, este prezent în acte timp de patru decenii (1590–1628)⁵⁸. În 1615 era căsătorit cu Elisabeta Fiat⁵⁹, dar posteritatea nu i se cunoaște. În timpul vieții s-a remarcat ca un statornic partizan al taberei habsburgice, opunându-se capitulării Caransebeșului în fața trupelor lui Moise Szekély (1603)

⁴³ Wolfgang Bethlen, *Historia de rebus Transsylvanicis*, V, Cibinii (1789), 208.

⁴⁴ A. Veress, *Documente*, III, 210-211; Fr. Pesty, *Krassó*, IV, 168-169.

⁴⁵ *Történelmi Tár*, (1893), 353; Fr. Pesty, *Szörényi*, II, 33, 71. Este posibil ca Petru să mai fi trăit și la 24 martie 1634, când apare stăpânind un fâneț lângă râul Timiș, cf. MOL, F szekció: F 234, XX szekrény, Q, f. 17.

⁴⁶ Fr. Pesty, *Szörényi*, II, 50.

⁴⁷ Vezi nota 17. Fr. Pesty, *Krassó*, IV, 168-169.

⁴⁸ Vezi nota 21.

⁴⁹ A. Veress, *Documente*, III, 210-211.

⁵⁰ „*Nicolao Vajda de Karansebes et... fratribus suis carnalibus Ladislao, Christophoro, Stephano, Joanni et Bona Vajda*”, cf. DANIC, fond *Microfilme Ungaria*, r. 879, c. 374 (după *Liber Regius annorum 1601 et 1602*); Dir.Jud.Cluj Arh.Naț., fond *Macskas de Tincova*, cutia 7, nr. 706 și A. Veress, *Epistolae et acta Generalis Georgii Basta*, II (1603-1607), Budapest (1914), 380, nr. 1498 (Monumenta Hungariae Historica, *Diplomataria*, XXXVII).

⁵¹ Fr. Pesty, *Szörényi*, II, 66, 497. M.O.L., F szekció: F2 *Protocolla*, VI, 35.

⁵² *Történelmi Tár*, (1884), 87-88.

⁵³ W. Bethlen, *op. cit.*, VI, (1793), 47.

⁵⁴ *Ibidem*, V, 126, 244, 410, 497; A. Veress, *Documente*, VI, 370, nr. 353; idem, *Epistolae*, II, 380: „*Nicolao Vajda et generosae Catharinae Borbely consorti eius*”.

⁵⁵ A. Veress, *Epistolae*, II, 379, 795. El nu trebuie confundat cu un alt Nicolae Vayda *de Nagy Meggies* care trăia și în 1607, cf. DANIC, *Microfilme Ungaria*, r. 872, c. 570.

⁵⁶ W. Bethlen, *op. cit.*, V, 497: „*Nicolaus Vajda ab oppido Caransebeso oriundus Georgii Borbeli gener summae indolis iuuenis pro porta urbis vallari trabi suspensus est*”.

⁵⁷ *Ibidem*, 527; vezi și nota 55.

⁵⁸ A. Veress, *Documente*, III, 210-211; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1 (1600-1649), (1882), 224; Fr. Pesty, *Krassó*, IV, 192; Adrian Magina, In *Karansebes Patres Societatis Jesu evangelizant. Studii Bănățene*, Timișoara (2007), 173.

⁵⁹ C. Feneșan, *Documente*, 142.

și apoi ca importanta cetate Lipova să fie predată otomanilor (1616).

Ioan Vaida este amintit în documente alături de frații săi buni (1590, 1601–1604) sau de rudele mai îndepărtate, George și Mihai Vaida (1598–1599)⁶⁰. A avut propria familie, în 1602 fiind prezentat ca al doilea soț al Barbarei Osztrovi⁶¹. Ultima știre referitoare la Ioan se plasează în vara anului 1622, când ducea la îndeplinire o poruncă princiară⁶².

Bona Vaida a fost fratele mezin, care începe să fie consemnat exact în momentul dispariției fizice a înaintașului său cu același nume. Căsătorit cu Ana Gârleșteanu (5 iunie 1615)⁶³, Bona a avut o ascensiune comparabilă cu cea a fraților săi, reușind să devină vicecomite de Severin, primarul Caransebeșului și tricesimator al vămirilor bănățene⁶⁴. În august 1632, l-a ajutat pe Matei Basarab să ocupe tronul Țării Românești⁶⁵.

A cincea generație cuprinde zece persoane care au trăit la mijlocul secolului al XVII-lea. O unică mărturie, din 1623, consemnează existența celor cinci copii, deja amintiți, ai nobilului Ladislau Vaida. Nici celelalte cinci persoane nu sunt favorizate sub aspect documentar. Din viața lui George Vaida este cunoscută perioada dintre 8 septembrie 1630–6 septembrie 1662⁶⁶. A fost căsătorit cu Ana Kutu, detaliu expus în cadrul unui act de succesiune (1630). George a avut o fiică botezată (24 octombrie 1646) cu numele Caterina⁶⁷. După cucerirea otomană a Banatului montan, el s-a retras în comitatul Hunedoara. În casa sa din Peștișul Mic a fost martor la redactarea unui testament (1662) pe care și-a pus sigiliul.

Viața lui Nicolae Vaida este jalonată de două mărturii, prima în cadrul unui proces la Caransebeș (12 septembrie 1635), iar cealaltă în corespondența lui Ioan Kemény (22 septembrie

1657)⁶⁸. A lăsat urmași (*Nicolai quondam Vaida posteritas*) care la sfârșitul secolului (1688–1698) revendicau bunurile imobiliare părintești⁶⁹. Un alt personaj însemnat a fost Mihai Vaida care, la 16 septembrie 1645, era căsătorit cu Barbara Bucur. S-a aflat în atenția actelor până la 22 aprilie 1653, fiind prezentat ca vicecomite de Severin și primar al Caransebeșului⁷⁰. Registrele cu persoanele botezate în rit catolic, din 1645–1646, ilustrează aspecte din viața altor doi membri ai familiei, anume Francisc și Ștefan Vaida. Despre primul se știe că a avut o fiică, Magdalena, care a primit botezul la 29 martie 1645. Ștefan Vaida a fost căsătorit cu nobila doamnă Sara care, la 24 octombrie 1646, era nașa (*patrina*) fiicei lui George Vaida⁷¹. Peste ani (25 noiembrie 1655), o ascultare de martori face din nou referire la Francisc și Ștefan Vaida, primul având un supus în satul Ciuta, iar celălalt nouă iobagi la Cseresnyefalva. Despre Ștefan se știe că trăia și la 4 februarie 1659⁷².

Ultima generație are șase reprezentanți a căror viață s-a consumat în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Trei dintre aceștia s-au născut în perioada 1644–1646. Primul este Mihai Vaida, despre care hârtiile arată că în 1699 avea 55 de ani⁷³. El a copilărit alături de Magdalena și Caterina, fiicele nobililor Francisc, respectiv George Vaida⁷⁴. La vârsta adolescenței, Mihai și-a urmat familia în pribegia ardeleană. După eliberarea Banatului montan de sub stăpânirea otomană, Mihai Vaida s-a reîntors la Caransebeș (1688), încercând să recupereze patrimoniul imobiliar al familiei și, împreună cu alți nobili, să restaureze administrația comitatensă, pe baza vechilor privilegii și rânduiești⁷⁵.

⁶⁰ *Ibidem*, 80; Fr. Pesty, *Krassó*, IV, 223.; vezi și notele 14 (HTRTE, 1899, 83), 49, 50.

⁶¹ Fr. Pesty, *Szörényi*, I, 463, 477.

⁶² Ioan Lupaș, *Documente istorice transilvane (1599-1699)*, Cluj (1940), 167.

⁶³ MOL, F szekció: F 234, XX szekrény, Q, f. 16: „*Vaida Bona Úram felesége Gerlestei Anna azoni*”.

⁶⁴ Fr. Pesty, *Krassó*, IV, 262; C. Feneșan, *Documente*, 142, 149, 154.

⁶⁵ *Istoria Țării Românești 1290-1690. Letopisețul Cantacuzinesc*, ed. C. Grecescu, D. Simionescu, București (1960), 100.

⁶⁶ *Történelmi Tár*, (1903), 273 și 436. M.O.L., R szekció: R 314, 8 doboz, *Karánsebes*.

⁶⁷ Krista Zach, *Die bosnische Franziskanermission des 17. Jahrhunderts im südöstlichen Niederungarn*, Munchen (1979), 90.

⁶⁸ C. Feneșan, *Documente*, 168; *Történelmi Tár*, (1882), 596. Fr. Pesty (*Szörényi*, I, 477) îl arată ca fiul unui Ștefan Vaida care a trăit în primele decenii ale secolului XVII.

⁶⁹ C. Feneșan, Caransebeșul la începutul celei de-a doua stăpâniri habsburgice (1688). *RI*, s.n., VII 1996, nr. 1-2, 83; idem, Comitatul Severinului la sfârșitul secolului al XVII-lea. *Tibiscum*, VII, Caransebeș (1988), 223, d. XXIV.

⁷⁰ DANIC, fond *Microfilme Ungaria*, r. 878, c. 184-185; Fr. Pesty, *Krassó*, IV, 340; idem, *Szörényi*, I, 327; C. Feneșan, *Documente*, 196, 198.

⁷¹ Krista Zach, *op. cit.*, 88 și 90.

⁷² Fr. Pesty, *Szörényi*, II, 44. MOL, P szekció: P 291 *Gámán család*, 1 tétel, f. 80-81v. Monumenta Comititalia Regni Transsylvaniae (=MCRT), ed. Szilágyi Sándor, XII, Budapest (1887), 259.

⁷³ C. Feneșan, *Stăpâni*, 186, 201, 215.

⁷⁴ Cele două fete au fost botezate în 1645-1646 (vezi nota 71).

⁷⁵ C. Feneșan, *Caransebeșul*, 81; idem, *Stăpâni*, 155, 158.

Petru Vaida este cunoscut prin două mărturii⁷⁶ pe care le distanțează un deceniu: o însemnare din 10 februarie 1668, ce amintea contribuția de 200 florini pe care a făcut-o împreună cu soția sa, apoi scrisoarea redactată și semnată personal la Brașov, în 8 iulie 1678.

Ladislau Vaida a avut o carieră remarcabilă la curtea principelui Mihai Apafi, reușind să ajungă șeful poștei princiare (1677–1685)⁷⁷. A dovedit reale calități de diplomat, fiind trimis cu diverse misiuni la marile Curți europene. Ladislau a rămas în atenția documentelor⁷⁸ până la 26 aprilie 1689.

Ultimul reprezentant al familiei descris aici este Ioan Vaida. Viața sa a fost atestată la început (30 august 1688) într-o manieră indirectă, acesta fiind reprezentat de nobila Suzana Fiat în demersurile pentru recuperarea bunurilor deținute la Caransebeș înainte de cucerirea otomană. În următorii zece ani, până la 9 iunie 1698, Ioan Vaida figurează în rândul nobilimii severinene și printre locuitorii Lugoșului⁷⁹.

La sfârșitul acestei investigații care a relevat imposibilitatea conturării unui arbore genealogic coerent, se poate constata că familia Vaida s-a integrat bine în elita nobiliară bănățeană, prin alianțe cu familii alese și influente: Fiat, Gârleșteanu, Jósika, Măcicaș și Peica.

*

Rangul și traiul nobiliar au fost asigurate prin stăpânirea unui însemnat patrimoniu imobiliar, atât în orașele și districtele bănățene cât și în cuprinsul Transilvaniei. Pentru mulți membri ai familiei, documentele atestă, pe lângă calitatea de nobil, și locul de rezidență. Frații George și Nicolae sunt amintiți la început cu numele *Vayuoda de Lwgas* (1529, 1534), apoi sub forma *Wayda de Sebes, Karansebes* (1537, 1539), semn că stăpâneau proprietăți în ambele orașe bănățene⁸⁰. Urmașii lor au păstrat obiceiul de a-și etala diversele reședințe. La 1548 era amintit *Michael Wayda de Thewes*, iar în 1585, *Iwaczko Wayda de Bozy*⁸¹. Între 1600–1603, nobilul Nicolae Vaida este menționat cu diverse

apelative: *de Lugos, de Karansebes* sau *de Meggies*⁸². Tot astfel, Ioan și Mihai Vaida figurau ca proprietari în Caransebeș (1688), dar primul a preferat să locuiască la Lugoș (1695), în timp ce ultimul s-a recomandat ca fiind *de Bozas/ Boszzus* (1696–1699)⁸³. Contemporanul lor, Ladislau Vaida a fost amintit constant ca *generosus de Nagy-Medgyes*, (1677–1684) indiciu al stabilirii sale definitive în Transilvania.

Aceste aspecte determină un interes firesc pentru cercetarea modului în care proprietățile familiale au fost dobândite, păstrate sau pierdute. Ca și în cazul altor familii însemnate, nobilii Vaida au stăpânit bunuri imobiliare cu mult înainte ca acestea să fie menționate documentar. Prima mărturie scrisă despre familie (1529), arată că regele Ioan Zápolya a reconfirmat fraților George și Nicolae Vaida dreptul de stăpânire asupra a cinci sate din comitatul Hunedoara, eliberând noi acte de proprietate, în locul celor pierdute. Peste șapte decenii (1598), principele Sigismund Báthori a dăruit aceleași cinci sate nobililor Mihai, Ioan, Nicolae și George Vaida⁸⁴. Această *nova donatio*, aparent banală, are un temei aparte. La 23 decembrie 1596, printre numeroasele posesii cu care era răsplătit cancelarul Ștefan Jósika se regăseau și trei dintre satele nobililor Vaida. În actul princiar se specifica faptul că toate așezările donate fuseseră eliberate din robia otomană de către armatele creștine (*a tyrannide Turcica armis nostris recepimus*)⁸⁵. La fel s-a petrecut și cu a patra posesie a familiei – Făget – recuperată odată cu cetatea omonimă⁸⁶, în august 1595. Așadar, există dovezi ale faptului că vechile posesii ale familiei Vaida au fost cucerite de otomani, cel mai probabil în 1552, și eliberate de creștini în campania anului 1595. Pesemne, atunci au început și demersurile nobililor Vaida pentru recuperarea vechilor stăpâniri. Reconfirmarea princiară nu a putut veni decât după căderea în dizgrație a puternicului cancelar Jósika (aprilie 1598). În 1596–

⁷⁶ Monumenta Hungariae Historica. *Török-magyarkori állam okmánytár*, IV (I/6), Pest (1870), 401; VI (I/8), 1871, 23.

⁷⁷ MCRT, XVI, 1893, 415; XVIII, 1895, 227, 329.

⁷⁸ *Török-magyarkori*, VII (I/9), Pest (1872), 305.

⁷⁹ C. Feneșan, *Caransebeșul*, 81; idem, *Comitatul*, 211, 223, d. IX și XXIV; idem, *Stăpâni și supuși în comitatul Severinului în timpul celei de-a doua ocupații habsburgice (1688-1699)*. *Banatica*, XIV/2, (1996), 176, 178.

⁸⁰ Hurmuzaki, *Documente*, II/4, 63, 121, 193.

⁸¹ *Ibidem*, 427; Fr. Pesty, *Krassó*, IV, 111. Ambele așezări au dispărut.

⁸² C. Feneșan, *Documente*, 123; A. Veress, *Epistolae*, I, 455; II, 379, 795.

⁸³ Acta Bulgariae Ecclesiastica ab a. 1565 usque ad a. 1799, ed. Eusebiu Fermendzin, Zagreb (1887), 318 (Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, XVIII); C. Feneșan, *Caransebeșul*, 81; idem, *Stăpâni*, 178, 180, 186.

⁸⁴ HTRTE, X, Deva, 1899, 83.

⁸⁵ Fr. Pesty, *Krassó*, IV, 188.

⁸⁶ Radu Păiușan, Corneliu Sav, *Lupta antiotomană în Banat și Mihai Viteazul*. *SIB*, IX, (1983), 31-32.

1597, nobilii Vaida au avut posibilitatea reluării și altor posesii, pierdute odinioară la otomani⁸⁷.

La câțiva ani după consemnarea posesiilor hunedorene, apar și primele mărturii despre stăpânirile din Banat ale familiei Vaida. La 8 aprilie 1535, frații Nicolae, George, Grigore și Elena Vaida au încheiat o înțelegere cu membrii familiei More pentru împărțirea egală a bunurilor și drepturilor posesionare din 12 predii și sate⁸⁸. Actul oferă dovada unei stăpâniri anterioare, în indiviziune cu alte neamuri. Această stăpânire se restrânge la nivelul unor părți posesionare, devenind deplină.

Următoarele serii de documente ilustrează cât se poate de convingător faptul că fidelitatea față de autoritatea centrală, concretizată prin contribuții bănești, fapte de arme și servicii însemnate, a contribuit la sporirea proprietăților, după cum opoziția fățișă și trădarea au pricinuit mari pagube patrimoniului familial. Prima informație datează din 24 iunie 1539, când nobilul Nicolae Vaida, în numele fraților săi, s-a opus la introducerea lui Francisc Fodor în posesia moșilor Cornereva și Domașnea, acestea făcând obiectul partajului din 1535, mai sus amintit. Împotrivirea familiei Vaida a fost foarte energică, apelându-se la slujitori înarmați, călări și pedestri, pentru oprirea punerii în posesie⁸⁹. Opoziția fizică a fost dublată și de o certă agresivitate verbală. La 18 iulie 1539, nobilul Grigore Vaida era acuzat de comitele Francisc Fiat că i-a adresat „*verbis ignominiosis et diffamatorys*”, fiind citat în fața Curiei militare a regelui „*personaliter et non per procuratorem*” pentru a răspunde la învinuirea adusă⁹⁰. Conflictul a culminat la 14 decembrie 1539 printr-o nouă opoziție a nobililor Vaida care, ajutați de numeroși servitori și iobagi înarmați, au oprit executarea procedurii de punere în posesie⁹¹. Reacția autorității centrale a fost pe măsură, regele Ioan Zápolya trecând în patrimoniul fiseului toate posesiile familiei Vaida (19 ianuarie 1540)⁹².

⁸⁷ La 24 iulie 1597, Mihai Vaida avea un slujitor chibzuit dar nenobil „*in Forotigh*” (azi lângă Oravița), cf. Fr. Pesty, *Krassó*, IV, 208. Acest fapt atestă indirect stăpânirea unor terenuri în satul recent recuperat de la otomani.

⁸⁸ Hurmuzaki, *Documente*, II/4, 78-79.

⁸⁹ *Ibidem*, 193-194: „*nobilis Nicolaus Wayda de prefata Karansebes congregata multitudine familiarium, ac aliarum personarum sibi coherencium, tam equitum, tam eciam peditum, armatis manibus evaginato et denudato gladio...*”.

⁹⁰ *Ibidem*, 194-195.

⁹¹ *Ibidem*, 226-227: „*...temeraria violentaque repulsione ab exequione...*”.

⁹² *Ibidem*, 228-29: „*in nota perpetue infidelitatis ... universorum bonorum iuriumque possessionariorum necnon rerum mobilium ... fisco nostro regio totaliter applicandorum...*”.

Moartea regelui nu a anulat confiscarea, nobilii Francisc Fodor și Francisc Moise intrând, la 1543, în stăpânirea celor nouă posesii ale rivalilor din familia Vaida⁹³. Această pierdere, mult prea însemnată, i-a determinat pe frații George și Grigore Vaida să redeschidă la tribunalul districtual (13 ianuarie 1547) procesul pentru moșiile Cornereva și Domașnea. Audierile de la Lugoj (4 mai 1547) și Caransebeș (26 ianuarie 1548) nu au condus spre un rezultat favorabil cauzei familiei Vaida⁹⁴. La 27 aprilie 1560, tot printr-un proces, fiii răposaților Francisc Fodor și Francisc Moise obțineau scrisorile de proprietate ale celor nouă posesii, deținute până atunci de George Vaida și de văduva fratelui său. Aceștia trebuiau să predea fără vreo împotrivire (*sine defectu reddere et remittere*) actele deținute, urmând să primească și musturarea autorităților⁹⁵. Documentele ulterioare atestă faptul că nobilii Vaida au reușit totuși să rămână proprietari la Cornereva și Domașnea. În conscripția din 1603, Bona și Ivașcu Vaida figurează fiecare cu câte o poartă fiscală în cele două sate. Mai târziu, la 1699, nobilul Ioan Vaida stăpânea o parte din Domașnea, restul satului aparținând fiseului imperial⁹⁶.

O serie de acte, din perioada 1600–1604, evidențiază la fel de bine cât de nestatornică a fost poziția materială a unui alt membru al familiei, anume Nicolae Vaida. Acest nobil, tânăr la 1600, fusese în adolescență „*pagio di Camara de Sigismundo Battori*”. Credința i-a fost răsplătită, în decembrie 1597, prin acordarea a trei posesii „*in comitatu Bihoriensi*”, confirmate apoi de cardinalul Andrei Báthori⁹⁷. A câștigat și încrederea lui Mihai Viteazul care, înaintea luptei de la Mirăslău, l-a trimis în solie la Curtea imperială⁹⁸. Prin neparticiparea alături de domn la bătălie „*nobiles ac generosus iuvenes Nicolaus Vaida de Karansebes*” a reușit să figureze în tabăra învingătorilor, a celor care au luptat „*contra immanissimum tyrannum Michaellem Vaivodam*”. Astfel, la 20–21 noiembrie 1600, fruntașii ardeleni și generalul George Basta îi scriau împăratului Rudolf II despre credința lui Nicolae Vaida și despre confirmarea stăpânirii posesiilor bihorene, la rugămintea

⁹³ *Ibidem*, 360-362, nr. CCX și CCXI.

⁹⁴ *Ibidem*, 391-394, 397-398, 408-410.

⁹⁵ *Ibidem*, II/5, 467-468.

⁹⁶ Fr. Pesty, *Szörényi*, II, 57, 284; C. Feneșan, *Stăpâni*, 190.

⁹⁷ Hurmuzaki, *Documente*, XII (1594-1602), București (1903), 1086, 1123; DANIC, fond *Microfilme Ungaria*, r. 879, c. 372 (după *Liber Regius annorum 1601 et 1602*).

⁹⁸ *Ibidem*, IV/1 (1600-1649), București (1882), 234.

acestui⁹⁹. Pe de altă parte, există informații potrivit cărora Nicolae Vaida a rămas credincios lui Mihai Viteazul pe timpul retragerii acestuia în Țara Românească și al pribegiei la Curtea lui Rudolf. Domnul român chiar a intervenit pentru ca împăratul să retrocedeze lui Nicolae Vaida bunurile confiscate din Transilvania¹⁰⁰. Abilitatea nobilului bănățean și-a arătat roadele la 26 mai 1601, când principele Sigismund Báthori a conferit vestitului căpitan George Borbély cetatea Deva și domeniul ei (37 sate), împreună cu târgurile Deva și Dobra. Donația a fost răsplata contribuției la lupta împotriva „tiranului Mihai Voievod” și a îndelungatelor servicii credincioase aduse principelui. În actul princiar figurează ca beneficiar și Nicolae Vaida, în calitate de ginere al căpitanului Borbély¹⁰¹. Se pare că Nicolae Vaida a luptat de partea principelui Báthori în bătălia de la Guruslău, iar consecințele nu s-au lăsat așteptate: la 1 octombrie 1601, generalul Basta a donat unui credincios toate posesiile bihorene ale nobilului bănățean, pe motivul „*quod prefatus Vayda Nicola cum caeteris infidelibus contra Sacram Maiestatem Caesarem arma sumpsisset...*”¹⁰². Nobilul Vaida nu s-a descurajat și a obținut de la Sigismund Báthori (Deva, 22 decembrie 1601) reconfirmarea donației din 1597 pentru cele trei posesii¹⁰³. În anul următor, după abdicarea definitivă a nestatornicului principe, înțelegând evoluția evenimentelor, Nicolae Vaida și-a oferit averea și serviciile taberei imperiale. Pentru o contribuție de 25.000 florini ungurești, el a primit de la generalul Basta, ca zălog, castelul și târgul Aiud împreună cu alte posesii și pertinențe în comitatele Alba, Turda și în scaunul Arieș¹⁰⁴. De asemenea, la 31 ianuarie 1603, și-a recăpătat posesiile bihorene, urmare a rezoluției imperiale favorabile¹⁰⁵. Cu toate acestea, Nicolae Vaida nu a fost sincer atașat cauzei imperiale. În primăvara anului 1603, l-a sprijinit pe Moise Szekély în tentativa de cucerire a Transilvaniei. După înfrângerea

pretendentului (17 iulie 1603), nobilul Vaida a fost prins și executat de imperiali la Brașov, iar întreaga avere i-a fost confiscată¹⁰⁶.

Documentele lasă să se întrevadă și alte modalități de sporire a patrimoniului material al familiei. Una dintre acestea a fost achiziționarea prin cumpărare a unor case, mori, grădini și terenuri. De exemplu, la 14 aprilie 1552, Grigore Vaida a cumpărat cu 23 de florini o vie pe dealul Teiuș (*in promonthorio Thys*) de lângă Caransebeș¹⁰⁷.

O altă cale a fost preluarea părților posesionare convenite ca zestre femeilor intrate prin căsătorie în această familie. De cele mai multe ori, acest patrimoniu numit „sfertul fetei” (*quarta puellaris et portiones congruentes*) a generat conflicte și procese între familiile bănățene. În 1575, soția lui Bona Vaida, Elisabeta Gârleșteanu a pornit proces împotriva fraților săi, George și Petru Gârleșteanu, pentru părțile de posesie care îi reveneau în opt sate bănățene. Litigiul a ajuns până în instanța princiară (1576), care a hotărât oprirea acțiunii de separare¹⁰⁸. Peste ani, în 1615, Elisabeta Fiat, nevasta nobilului Ștefan Vaida, „pretinzând drepturile asupra unor anumite părți de moșie (...) le-ar fi sechestrat pe lângă acelea de la Caransebeș până la terminarea procesului” purtat cu Sigismund, Ioan și Nicolae Fiat¹⁰⁹.

A treia modalitate, în strânsă legătură cu cea anterioară, a fost dobândirea unor moșteniri, pe cale pașnică sau prin proces. La 22 octombrie 1585, alesul Ștefan (Stepan) Vaida își împărțea cu verii săi din familia Peokry părțile posesionare și drepturile aferente din comitatul Severinului, care odinioară aparținuseră familiei Cerneanu (*Chornai*)¹¹⁰. După câțiva ani, 12 membri ai familiei împreună cu persoane din neamurile Jósika și Simon se aflau în proces cu nobilii de Măciș pentru averea din comitatul Hunedoara, părțile aducând diverse dovezi, inclusiv de natură genealogică (11 martie–16 noiembrie 1590)¹¹¹.

De asemenea, bunurile și terenurile rămase fără stăpân au constituit o tentație pentru nobilii Vaida. Pentru credință și servicii credincioase,

⁹⁹ *Ibidem*, XII, 1086; A. Veress, *Epistolae*, I, 455.

¹⁰⁰ *Ibidem*, 1123, nr. MDCXXVIII.

¹⁰¹ A. Veress, *Documente*, VI, 370.

¹⁰² *Idem*, *Epistolae*, II, 795, nr. 2081.

¹⁰³ Dir.Jud.Cluj Arh.Naț., fond *Macskas de Tincova*, cutia 7, nr. 706.

¹⁰⁴ A. Veress, *Epistolae*, II, 379-380, nr. 1498: „*Donatio Georgii Basta super castello ... Nicolao Vajda de Karansebes et generosae Catharinae Borbely consorti eius, ad utrumque sexum, his vero deficientibus, fratribus suis Ladislao, Christophoro, Stephano, Joanni et Bonae Vajda, in 25 m. Hung. florenos inscriptis*” (însemnare târzie din 1773).

¹⁰⁵ *Ibidem*, 172, nr. 1188.

¹⁰⁶ Vezi notele 56 și 104 (31 ian. 1604). În 1650, cele trei posesii bihorene, satele Mirăslău și Aiudul de Sus, cetatea Deva figurează printre bunurile fiscale ale principatului, cf. MCRT, XI, (1886), 109-112.

¹⁰⁷ Hurmuzaki, *Documente*, II/5, 15.

¹⁰⁸ Fr. Pesty, *Szörényi*, II, 25, 449.

¹⁰⁹ C. Feneșan, *Documente*, 142.

¹¹⁰ *Történelmi Tár*, (1888), 102.

¹¹¹ A. Veress, *Documente*, III, 210-211; Fr. Pesty, *Krassö*, IV, 168-169.

Bona și un alt Nicolae Vaida primeau o moară cu două roți, pe râul Timiș, rămasă liberă prin moartea proprietarului fără moștenitori (9 martie 1578)¹¹². Peste ani, la 27 mai 1602, Mihai Vaida a reușit, printr-o danie princiară, să devină stăpânul părților posesionare din satele Dragomirești și Zorlencior, care aparținuseră unei persoane stinsă din viață fără urmași. Prin aceasta, poziția familiei Vaida în satul Dragomirești a devenit și mai puternică, întrucât părțile posesionare deținute de Mihai s-au adăugat celor stăpânite de rudele sale. Interesul evident pentru acele pământuri este dovedit și prin faptul că donația a fost precedată de o *assecuratio*, prin care principele a promis lui Mihai Vaida acordarea amintitelor părți de sate¹¹³.

Un alt aspect care transpare din documentele vremii, este tendința nobililor Vaida de a-și delimita stăpânirile proprii în cadrul satelor și târgurilor. Primul exemplu, deja amintit, este înțelegerea dintre familiile More și Vaida (8 aprilie 1535) pentru împărțirea egală a bunurilor și drepturilor posesionare din 12 predii. Peste ani (12 aprilie 1548), la tribunalul districtual din Caransebeș, frații George și Grigore Vaida au încheiat un acord cu nobilul Benedict *de Zlathna* asupra posesiilor *Machkas* și *Zăgujeni*¹¹⁴. Printr-un proces s-a judecat și disputa lui Bonaventura și Nicolae Vaida „*egregios et nobiles de Karansebes*” cu membrii familiei Banffy *de Mogyoro* pentru părțile posesionare de la Iabalcea și Teregova (7 iunie 1577)¹¹⁵.

Membrii familiei Vaida au reacționat prompt și în cazul în care considerau că drepturile de stăpânire le sunt încălcate sau periclitate. Cea mai violentă opoziție, cu armele, s-a petrecut în 1539, dar a fost scump plătită. Această experiență i-a determinat pe membrii familiei să devină mai precauți și să apeleze exclusiv la calea judiciară¹¹⁶. În 1585–1586, nobilul Bonifaciu Vaida a depus, pe rând, un protest la Capitlul din Alba Iulia împotriva introducerii nobilului Ștefan Apafi *de Apanagyfalva* în posesia cetății Jdioara, apoi o opreliște privitoare la părțile sale posesionare de la Găvojdia¹¹⁷. Tot astfel, intenția principelui Sigismund

Báthori de a conferi lui Ștefan Jósika (viitorul cancelar al Transilvaniei) castelul și târgul Jdioara cu câteva posesii învecinate (8 februarie 1590) s-a lovit de cele trei opoziții ale nobilului Bonifaciu Vaida pentru casa și locul de moară din cuprinsul târgului, apoi pentru valea Știuca și posesia *Sidomerfalva* (16–30 martie 1590)¹¹⁸. Un alt exemplu de împotrivire datează din 28 mai 1597, sub forma unui protest a nouă persoane din familiile Fiat, Peica și Vaida față de folosirea unor moșii cărășene de către zece fete și femei din familiile Gârleșteanu și Peica, care „s-au îngrijit să fie înzestrate cu drept de moștenire pe linie bărbătească ... spre paguba și dauna și încălcarea vădită a dreptului de moștenire a celor care au făcut întâmpinarea”¹¹⁹. Peste un secol (1695), Ioan Vaida a fost cosemnatar al unor memorii de protest, prin care nobilimea bănățeană a încercat să reglementeze problema dregătoriei supreme în comitatul Severin și pe cea a restituirii și recunoașterii proprietăților, după îndepărtarea stăpânirii otomane¹²⁰.

Valoarea măturilor păstrate este dovedită, o dată în plus, prin perspectiva deschisă spre lumea puțin cunoscută a supușilor de pe numeroasele proprietăți ale familiei Vaida. De la cele mai mari stăpâniri (cetăți, târguri și sate întregi) până la cele mărunte (grădini și parcele), toate au adus mari beneficii nobililor Vaida, aceste câștiguri fiind asigurate prin munca localnicilor și dărnicia naturii. Buna administrare a proprietăților s-a datorat cnezilor, crainicilor, diecilor și juzilor sătești. Nobilii Vaida au fost ajutați și de persoane de condiție aleasă. În 1585–1586 și 1590, nobilii Wolfgang Lippai, respectiv Francisc *Literatus*, prezentați ca „*seruitor egregii Bonifacy Wayda de Karansebes*”, au redactat și susținut în numele stăpânului lor câteva opreliști¹²¹. Tot astfel, în mai–iunie 1602, nobilul Nicolae Vaida era slujit de patru „aleși” (*egregy*)¹²². O persoană competentă a fost și „*nobilis Nicolae Iuga de Fachyat, vice-crainicii et familiaris generosis nobis syncere dilecti Nicolai Vaida de Caransebes*”, pe care principele Sigismund Báthori l-a ridicat la acest rang „*ex conditione plebea et ignobili*” (7 iunie 1602). Acesta este un exemplu aproape singular pentru Banat al

¹¹² Fr. Pesty, *Krassó*, IV, 101.

¹¹³ DANIC, *Microfilme Ungaria*, r. 879, c. 735-736 (*assecuratio*) și 736-737 (donația).

¹¹⁴ Hurmuzaki, *Documente*, II/4, 419-420.

¹¹⁵ Fr. Pesty, *Szörényi*, III, 409-411.

¹¹⁶ Primul proces cunoscut (7 dec. 1534) a fost purtat de Grigore Vaida cu nobilii Francisc și George Moise pentru plata unei sume de bani, cf. Hurmuzaki, *Documente*, II/4, 59-60.

¹¹⁷ Fr. Pesty, *Krassó*, IV, 114, 122.

¹¹⁸ *Ibidem*, 144-146.

¹¹⁹ C. Feneșan, *Documente*, 100.

¹²⁰ Idem, *Stăpâni*, 151, 178-180.

¹²¹ Fr. Pesty, *Krassó*, IV, 112-113, 122, 144-146.

¹²² DANIC, fond *Microfilme Ungaria*, r. 879, c. 774, 776, 837.

ierarhizării și înobilării crainicilor¹²³. Crainicii colaborau cu cnezii care îndeplineau funcții de administratori sau juzi sătești (*kenesius seu iudex aut provisor*). Mulți sunt denumiți slujitori (*familiari, servitori*) „chibzuiți și nenobili” (*providis et ignobilibus*) și, la rândul lor, pot avea ajutoare (*cenisius pagi Borzous cum adiunctis sibi*, 1699)¹²⁴. Documentele înregistrează și un număr însemnat de iobagi (1539–1655) pe care condiția modestă nu i-a împiedicat să participe la opreliști (1539) și puneri în posesie (1548) ori ca martori în procese (1590)¹²⁵. După numele purtat, mulți dintre acești supuși erau neîndoicnic români: Mihai Toma (1585), Ioan Cătuță, Petru Cuibar, Martin Șerpe, Petru Todor (1602), Lațcu și Mihail Dobrezkul, Ioan Mihucza, Roman Ketana, Roman Oprea (1655)¹²⁶.

Cucerirea de către otomani a șesului bănățean (1552) a afectat parțial patrimoniul familiei Vaida. Cea mai dură lovitură a fost primită la 1658, când turcii au ocupat și zona montană, silind nobilimea de aici să se refugieze în Transilvania. Speranța recuperării moșiilor bănățene și a privilegiilor, renăscută în ultimul deceniu al secolului XVII, a dispărut definitiv la 1700, prin reocuparea provinciei de către otomani.

*

Prestigiul social al familiei nobiliare Vaida a fost asigurat și prin demnitățile pe care membrii acesteia le-au deținut la nivelul districtului și orașului Caransebeș, al comitatului Severin sau al principatului Transilvaniei. Nobilii Vaida au îndeplinit atât funcții însemnate, cu o mare responsabilitate (ban, castelan, tricesimator, reprezentant diplomatic) cât și dintre cele modeste (copist, paj, martori la puneri în posesie).

Nicolae și Ioan Vaida sunt primii reprezentanți ai familiei care au reușit să fie admiși la Curtea princiară ardeleană. Cei doi sunt atestați succesiv, la o distanță de două decenii (1567–1587) în funcția de copist la cancelaria princiară mică. Ioan Vaida a reușit să promoveze în postul de copist și notar al cancelariei princiare mari (*scriba et juratus notarius cancellariae*

majoris)¹²⁷. În următorii ani, un alt Nicolae Vaida a fost *pagio di Camara de Sigismundo Battori*. O poziție deosebită a avut și Ladislau Vaida. El s-a bucurat de încrederea și prețuirea principelui Mihai Apafi (*cubicularium nostrum intimum*), care i-a conferit demnitatea de șef al poștei princiare (*supremus magister cursorum, postamester*)¹²⁸. Ladislau Vaida a dovedit certe calități diplomatice, fapt atestat prin multitudinea soliilor care i-au fost încredințate la cele mai importante Curți (la Poartă, la împăratul Leopold I și palatinul imperial, la regele Poloniei)¹²⁹, într-o perioadă crucială (1677–1685) a evoluției raportului de forțe dintre Imperiul Otoman și Puterile creștine.

Membrii familiei Vaida s-au remarcat și în funcții militare: castelani, comandanți de trupe. În perioada 1555–1600, George, Bona și Mihai Vaida au ocupat demnitatea de castelan al districtului Caransebeș, această funcție colegială fiind îndeplinită alături de nobili din familiile Basarab, Fiat, Florea, Gârleșteanu, Prisaca, Racoviță, Tivadar. La început, ei reprezintă autoritatea puternicului comite Petru Petrovici *de Suraklin*¹³⁰, iar după moartea acestuia (1557) pe cea a principilor Transilvaniei. Castelanii au îndeplinit îndeosebi atribuții administrative și judiciare, împreună cu judele nobililor din comitat: participă la introduceri în posesie (1555, 1573), cercetează și raportează opozițiile la aceste introduceri (1555, 1573, 1580), adevăresc zălogirea (1568, 1569, 1574, 1575, 1580, 1600) și răscumpărarea unor moșii (1566, 1567), apoi înțelegerile în privința stăpânirii (1564), folosirii (1566) și împărțirii acestora (1580), judecă procesele pentru deținerea actelor de proprietate (1567), aplică deciziile princiare în privința împărțirii prin succesiune a bunurilor imobiliare (1569), ascultă depozițiile martorilor în procese de proprietate și le raportează principelui (1574).

Calitățile militare au fost etalate începând cu anul 1594. Atunci, banul George Palatici de Iladia l-a trimis pe Mihai Vaida să-i instige pe

¹²³ *Ibidem*, c. 787-788 (*nobilitatio cum exemptione domus nobilis Nicolai Iuga de Caransebes*); A. Veress, *Documente*, VII (1602-1606), 1934, 46; amănunte despre această categorie la Emil Lazea, Crainicii români din Transilvania. *RI*, 37, (1984), nr. 9, 880-884.

¹²⁴ Fr. Pesty, *Krassó*, IV, 208; C. Feneșan, *Documente*, 71, 123; idem, *Stăpâni*, 182, 201, 215.

¹²⁵ Hurmuzaki, *Documente*, II/4, 226-227, 416; Fr. Pesty, *Krassó*, IV, 159.

¹²⁶ C. Feneșan, *Documente*, 71, 123. Vezi și nota 72.

¹²⁷ Z. Trócsányi, *op. cit.*, 195, 371; Fr. Pesty, *Krassó*, IV, 142, 144.

¹²⁸ Între 1677–1685. Vezi nota 77.

¹²⁹ „*Ladislao Vaida de Nagy-Medgyes supremo cursorum nostrorum magistro ad Sacram Polonorum regiam Majestatem legato nostro*” (1684); „*gen. Ladislao Vajda eiusdem cels. principis aulae primar. ord. familiari ad regiam caesareamque Majestatem ablegato*” (1685).

¹³⁰ „*Vobis igitur dominis Gabrieli de Gerlysthya, Georgio Wayda castellanis ... auctoritate nostra ordinaria*” (1555), cf. Hurmuzaki, *Documente*, II/5, 287.

sârbi la luptă împotriva turcilor¹³¹. Nobilul bănăţean, confundat de unii istorici cu însuşi Mihai Viteazul¹³², şi-a îndeplinit cu succes misiunea. În tabăra de la Vârşeţ (13 iunie 1594) „cnezii şi creştinii se adunară cu toţii, vreo mie, şi jurară înaintea (...) lui Mihai Vaida că slujesc cu credinţă şi adevărat Maiestăţii Sale Craiului”¹³³. Peste câţiva ani, când otomanii au întreprins un raid asupra Lugojului (iunie 1598), Mihai Vaida şi alţi nobili bănăţeni s-au distins în luptă¹³⁴.

Ştefan Vaida a fost un alt personaj important, care a manifestat constant o atitudine ostilă faţă de otomani. Alături de alţi nobili, Vaida s-a împotrivit, fără succes, ca oraşul Caransebeş să se predea trupelor lui Moise Szekély (martie 1603) pornite de la Timişoara spre Transilvania, cu scopul de a-i îndepărta pe imperiali¹³⁵. Peste câţiva ani, a deţinut demnitatea de ban (1607)¹³⁶, după care i s-a încredinţat comanda cetăţii Lipova (1612–1614). Cunoscându-i aversiunea faţă de otomani, principele Gabriel Báthori i-a poruncit, la 18 iunie 1612, să nu ocupe satele din teritoriile turceşti şi să nu tulbure zona de la sud de Timişoara¹³⁷. Din 1613, atitudinea lui Ştefan Vaida a intrat în contradicţie cu politica noului principe Gabriel Bethlen. Ostilitatea lui Vaida faţă de perspectiva ca Lipova să fie retrocedată otomanilor, transpare inclusiv din corespondenţa împăratului Mathias II cu trimişii săi din Transilvania (15 mai 1614). Deşi Ştefan Vaida a fost exponentul voinţei locuitorilor şi militarilor din cetatea Lipova, atitudinea sa a fost speculată cu abilitate de diplomaţia habsburgică. În aceste

condiţii, la 4 iunie, principele îi cerea insistent banului Petru Bethlen să-l captureze pe Vaida „cu mâini, cu gheare” pentru că „astfel vom putea da de capăt mişeliilor secrete ale unor oameni mai mari care au acţionat împreună cu el (...) spre pierzania patriei şi a noastră”. Totodată, bunurile sale trebuiau confiscate şi duse la Caransebeş. La 5 iulie 1614, porunca princiară era deja îndeplinită, dar, cu toate acestea, Ştefan Vaida a continuat să militeze, până în 1616, pentru păstrarea cetăţii Lipova¹³⁸. După predarea acesteia, nobilul bănăţean a reacţionat mai precaut faţă de politica princiară, fapt evidenţiat la 29 octombrie 1620, în corespondenţa episcopului Ştefan Csiki cu arhiepiscopul-primat Pázmány Péter¹³⁹.

Calităţi militare a dovedit şi Bona Vaida, acestea fiind evidenţiate în mod indirect, la 1632, cu ocazia pregătirilor lui Matei Basarab pentru preluarea tronului Ţării Româneşti. Cronicarii nu au omis acest episod¹⁴⁰, arătând cum „craiul <George Rákóczi I> n-au vrut să-l lase să vie fără de oameni, ci au ales pre Vaida Bun căpitanul cu o serie de oşti, de au petrecut pe Matei aga cu mare cinste, purcegând de la Caravan Sebeş, august 2 zile”.

În perioada analizată aici, membrii familiei au reuşit să ocupe şi alte demnităţi înalte: comite (1581) sau comite substituit al Severinului (1695–1698), vicecomite (1615, 1647–1648), tricesimator (1627)¹⁴¹. Trebuie remarcat că aceste funcţii onorabile erau foarte solicitante şi uneori chiar periculoase. Este posibil ca atribuţiile complexe şi răspunderea foarte mare ce le-a implicat funcţia de tricesimator al vămileor bănăţene să fi fost motivul pentru care, la 1627, Bona Vaida „n-a voit să mai rămână în slujbă”¹⁴². Peste decenii, după eliberarea Banatului montan de sub stăpânirea otomană, nobilul Mihai Vaida desemnat comite substituit (în locul lui Petru Măciş), a contribuit la reorganizarea administraţiei comitatense. Urmărind apărarea bunurilor şi drepturilor locuitorilor din Caransebeş, Mihai Vaida a intrat în conflict cu haiducii

¹³¹ W. Bethlen, *op. cit.*, III, 1783, 227: „*submisitque Michaelem Vajda dictum qui Rascianos ad continuandam rebellionem Turcasque infestandos instigaret*”.

¹³² Confuzia a pornit de la A. Veress, *Documente*, IV (1593-1595), (1932), 78, nota 1: „în textul sârbesc este scris *Vaida Mihok*, adică însuşi *Mihai Vodă* venit în taină, fără ştirea turcilor, spre a câştiga pe sârbi pentru marele scop de a porni o campanie împotriva păgânilor”. Fantezia a fost preluată de R. Păiuşan, C. Sav, *op. cit.*, 30 şi de Ioan Haţegan, Mihai Viteazul şi Banatul. *Banatica*, VIII, (1985), 214.

¹³³ A. Veress, *Documente*, IV, 78-79.

¹³⁴ Însemnarea cronicarului Szamosközi, în *Monumenta Hungariae Historica. Scriptorum*, 28, Budapest (1876), 95. La 4 iulie 1598 se raporta uciderea a 250 de otomani şi capturarea altor 100, cf. A. Veress, *Documente*, V (1596-1599), (1932), 170.

¹³⁵ *Ibidem*, 29, 1877, 11; W. Bethlen, *op. cit.*, V, 208; Fr. Pesty, *Szörényi*, II, 147-148.

¹³⁶ DANIC, fond *Microfilme Ungaria*, r. 872, c. 514, 527 (după *Liber Regius Sigismundi Rákóczi*); Fr. Pesty, *Szörényi*, I, 308: „*districtuum civitatumque Caransebes et Lugos banus*”, „*arcis et praesidii Karansebesiensis et Lugosiensis capitaneus*”.

¹³⁷ *Monumenta Hungariae Historica, Török-magyarkori állam okmánytár*, I (1/3), Pest (1868), 107.

¹³⁸ C. Feneşan, Ştefan Vaida, un adversar caransebeşean al principelui Gabriel Bethlen (1614). *StComC*, Caransebeş, II, (1977), 413-418.

¹³⁹ Frankl Vilmos, *Pázmány Péter levelezése*, I, Budapest (1873), 259 (*Monumenta Hungariae Historica. Diplomataria*, XIX).

¹⁴⁰ Vezi nota 65.

¹⁴¹ *Approbatæ Constitutiones* din 1653 au stabilit competenţele comiţilor, vicecomiţilor (pars 3, tit. 43, art. 1-4) şi tricesimatorilor (pars 2, tit. 12, art. 1-9; pars 3, tit. 39, art. 1-3), cf. ed. Liviu Marcu, Cluj Napoca (1997), 88-91, 136, 139-140.

¹⁴² C. Feneşan, *Documente*, 154.

sârbi din garnizoana orașului, care, în câteva rânduri, l-au jefuit și amenințat cu moartea¹⁴³.

Poziția privilegiată în cadrul comunității locale a Caransebeșului este dovedită prin alegerea ca primari și jurați orașenești a nouă membri ai familiei, între 1537–1696. Cele mai multe documente îi surprind pe membrii sfatului reuniți pentru a legaliza tranzacții imobiliare (1537, 1552, 1650) ori pentru a audia întâmpinări și a adevăra angajamentele diverșilor locuitori în privința ridicării unor mori (1588, 1622). Celelalte mărturii evocă implicarea primarilor pentru apărarea intereselor concitadinilor în fața altor privilegiați sau a armatelor străine. Între locuitorii din Caransebeș și nobilii din împrejurimi au existat inerente conflicte în problemele de hotar, disputele fiind aplanate prin delimitarea marginilor orașului și ridicarea unor semne de hotar (*metali reambulacione et metarum erectione fuisset definita*). La 5 iulie 1551, un asemenea conflict era în plină desfășurare, ajungându-se cu judecata până în fața „fratelui” George Utiješenović (zis Martinuzzi). Principalul vinovat era considerat prim-judele George Vaida care a permis orașenilor să intre cu plugurile sau cu animalele pe pământurile nobililor, provocându-le pagube de peste 8.000 de florini. Atunci s-a decis o nouă hotărnicie, pe baza arbitrilor aleși de ambele părți și în prezența unui trimis al „fratelui” George care urma să dea decizia finală¹⁴⁴.

Pe de altă parte, distanța relativ mică până la Dunăre, i-a determinat pe primarii Caransebeșului să caute a fi mereu informați despre mișcările trupelor otomane. La 25 iulie 1538, prim-judele Grigore Vaida a informat Sfatul din Sibiu despre corăbiile turcești care circulau pe Dunăre, de la Belgrad spre Vidin¹⁴⁵. Deși destinația a rămas necunoscută primarului, deplasarea corăbiilor trebuie integrată în contextul pregătirilor otomanilor pentru marea lor expediție împotriva lui Petru Rareș, domnul Moldovei. Iminența unei invazii s-a conturat în 1551–1552, când instalarea imperialilor în Banat și Transilvania a oferit otomanilor cel mai bun pretext pentru a porni o nouă campanie de cuceriri¹⁴⁶. În plus, conducerea Caransebeșului

s-a arătat circumspectă față de noua administrație imperială, care nu părea capabilă să apere eficient orașele și cetățile bănățene. Din solia pe care „*universi consules ac tota civitas, necnon universitas nobilium districtus de Karansebes*” a trimis-o la generalul Castaldo (10 februarie 1552) a făcut parte și primarul George Vaida¹⁴⁷. Obținând doar promisiuni, judele, consiliul și toți locuitorii orașului i-au adresat generalului Castaldo, în martie 1552, alte solicitări: trimiterea unei persoane capabile care să îndeplinească funcția de ban, subsidii pentru apărarea orașului, restituirea castelului și moșiei Bocșa cu minele ei de aur, apoi retrocedarea Mehadiiei unde caransebeșenii aveau un turn de observație¹⁴⁸. În aprilie–mai 1552, George Vaida a predat lui George Peica funcția de primar și, implicit, răspunderea apărării orașului.

Peste o jumătate de secol (1603), un alt George Vaida a înlăturat cu înțelepciune un pericol asemănător celui din 1552. În martie, Moise Szekély a pornit cu ajutor otoman de la Timișoara spre Transilvania, cu intenția de a înlătura stăpânirea generalului Basta. Trupele pretendentului aveau drum și prin Caransebeș, oraș care a trebuit să aleagă între rezistență și supunere. Unii nobili, precum Ștefan Vaida, s-au împotrivit, dar primarul George Vaida a ținut partea celor care au acceptat deschiderea porților. Predarea de bunăvoie a orașului s-a făcut ținându-se cont de slăbiciunea zidurilor, de lipsa artileriei și de faptul că toate acoperișurile caselor, făcute din lemn, ar fi fost cu ușurință incendiate¹⁴⁹.

Panorama funcțiilor deținute de membrii familiei se întrecește cu cele considerate a fi mai modeste. În cadrul tribunalului districtual, alături de alți nobili, ei s-au pronunțat în procese pentru dreptul de stăpânire pe linie feminină (1534) și au legalizat diverse înțelegeri privind drepturile de stăpânire (1534) și cedarea „sfertului fetei” (1588)¹⁵⁰. Totodată, îi întâlnim ca martori la restituirea unei datorii către oraș (6 august 1537), la redactarea unui testament (6 iunie 1599) sau participând cu „un alt om cinstit” la rezolvarea jalbei unui particular (1622)¹⁵¹. Între 1534–1600, câțiva membri ai

¹⁴³ Idem, *Stăpâni*, 186.

¹⁴⁴ Hurmuzaki, *Documente*, II/4, 567-568.

¹⁴⁵ *Ibidem*, XV/1 (1358-1600), București (1911), 376-377.

¹⁴⁶ În febr. 1552, un firman sultanal îi învinuia pe bănățeni, inclusiv pe locuitorii din Caransebeș (*Qara Şeb*), de tulburările produse în Transilvania și îi soma să înceapă lupta contra imperialilor, altminteri „ținutul lor va fi pârjolit”, cf. C. Feneșan, *Banatul Caransebeșului și Lugojuului între Habsburgi și Poartă în anul 1552*. *SMIM*, XII, (1994), 166-167.

¹⁴⁷ Hurmuzaki, *Documente*, II/4, 682.

¹⁴⁸ C. Feneșan, *Banatul*, 183, d. VI.

¹⁴⁹ Vezi nota 135. W. Bethlen, *op. cit.*, VI, (1793), 44: „*Moses Szekelyius Civitate inopinato bello oppressa, nos ad fidem sibi obligandam armis mancipaverit*”.

¹⁵⁰ Hurmuzaki, *Documente*, II/4, 63-64, 80; C. Feneșan, *Documente*, 73-74.

¹⁵¹ *Ibidem*, 121; Fr. Pesty, *Krassó*, IV, 224-225; I. Lupaș, *op. cit.*, 167.

familiei au fost desemnați „*homo regius*”, unii participând efectiv, la introduceri în posesie. Ultima acțiune cunoscută datează din 25 iulie 1696, când Mihai Vaida de Boszzus, „*juratus assessor nobilium*” împreună cu alți cinci nobili, a certificat faptul că Ordinul Franciscanilor avusese biserici, case parohiale și locuințe la Caransebeș și în câteva sate¹⁵².

*

Documentele acelor vremuri luminează foarte discret aspectele confesionale, de educație și comportament. Indiscutabil, apartenența la catolicism a condiționat ascensiunea socială a familiei la cumpăna secolelor XV–XVI. Ulterior, primirea lui Nicolae Vaida ca paj la Curtea principelui Sigismund Báthori și bunăvoința pe care i-a arătat-o cardinalul Andrei Báthori, au fost posibile și datorită credinței catolice mărturisite. Contemporanul său, Ștefan Vaida, a fost un bun catolic¹⁵³, fapt sugerat de atenția pe care i-a acordat-o tabăra habsburgică, apoi confirmat în mod direct la 1620 și 1628. Alte mărturii, de la mijlocul secolului al XVII-lea, atestă pentru cinci–șase persoane faptul că mărturiseau credința catolică, prin botez sau devoțiune. Totodată, este posibil ca în cadrul familiei să se fi adoptat, după 1550, una din cultele reformate intens propagate în Banat.

Un grad relativ ridicat de cultură trebuie admis, în condițiile în care mulți membri ai familiei Vaida au ocupat demnități înalte, inclusiv la nivelul principatului ardelean. Îndeplinirea în bune condiții a funcțiilor de castelan, primar, tricesimator, șef al poștei princiare și sol la diverse Curți europene a impus însușirea unor solide cunoștințe de gramatică, matematică comercială, drept, retorică, apoi utilizarea fluentă a limbilor latină, germană și maghiară. De asemenea, administrarea proprietăților și contactul nemijlocit cu supușii au presupus cunoașterea limbii române. De la nobilii Vaida s-au păstrat puține mărturii scrise: scrisoarea olografă a lui Petru Vaida (1678) și semnăturile *manu propria* puse pe acte de Bona (1574) și Ioan Vaida (1695)¹⁵⁴. La acestea trebuie alăturate înscrisurile, azi mai greu de identificat, făcute de Nicolae și Ioan Vaida pe timpul cât au fost copiiști și notari în cancelaria princiară.

De asemenea, se pot sesiza aspecte referitoare la caracterul unor persoane din familie. Câțiva au avut privilegiul de a primi educație (Nicolae Vaida) și de a trăi în ambientul curților princiare (Ladislau Vaida), unde au deprins maniere elegante și abilitatea de a face față intrigilor. Alții și-au arătat solitudinea prin contribuții bănești¹⁵⁵, ajutorarea cunoscuților și a familiilor acestora¹⁵⁶, susținerea intereselor publice chiar dacă știau că viața le este amenințată cu moartea (Mihai Vaida). Alături de aceștia se regăsesc nobili care s-au dovedit a fi aprigi la fapte și vorbă (frații George și Grigore Vaida).

Descendenți ai unor voievozi cu certă origine românească, nobilii Vaida au reușit să-și continue ascensiunea socială, câștigându-și un loc privilegiat în cadrul elitei bănățene din secolele XVI–XVII. Aceștia au avut șansa de a se afirma în funcții foarte diverse și de a căpăta, ca răsplată pentru serviciile aduse, un patrimoniu imobiliar întins. În același timp, ei oferă un exemplu singular în privința ușurinței cu care au pierdut, datorită lipsei de prevedere și tact, o mare parte din moșii. Cucerirea otomană a amplificat aceste pierderi, astfel că familia Vaida a părăsit Banatul după anul 1700.

¹⁵² DANIC, fond *Microfilme Ungaria*, r. 857, c. 117.

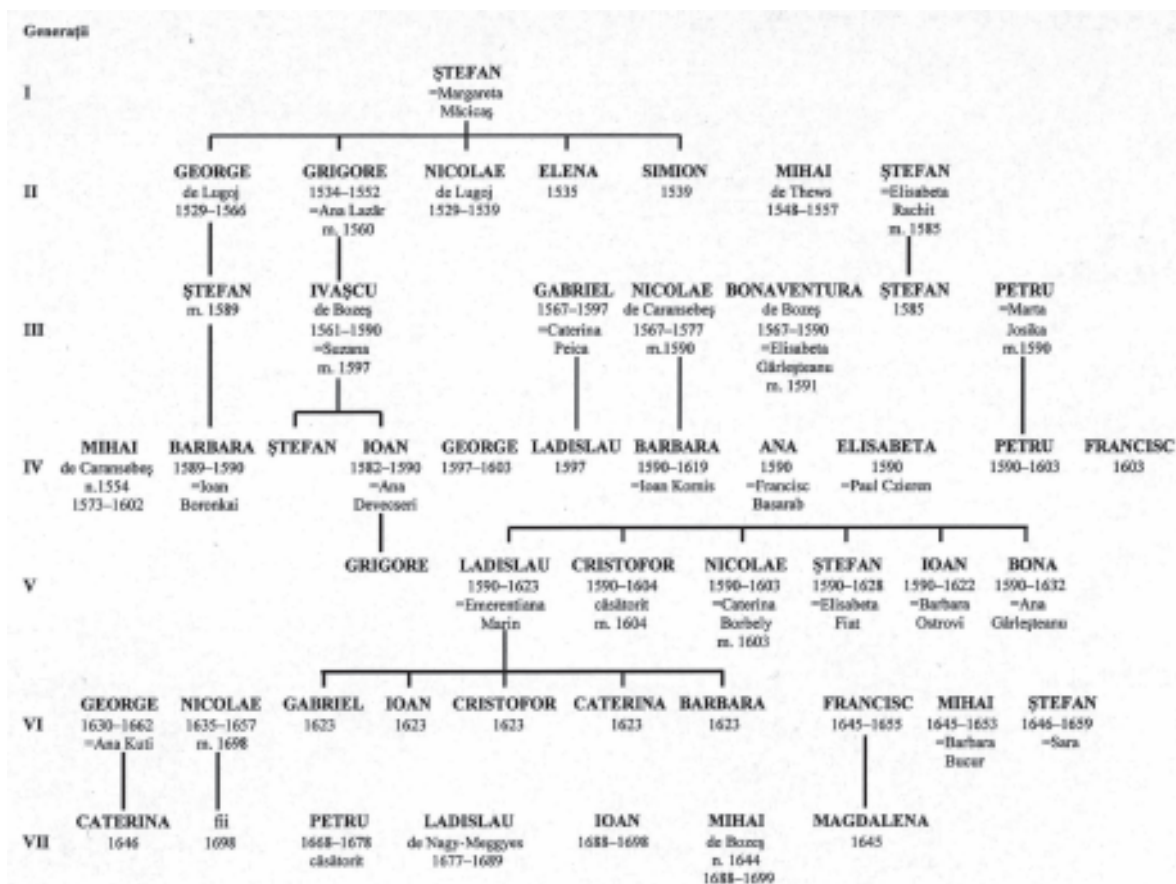
¹⁵³ „*Vajda Istvan karanszebesi főember és jó katolikus*” (vezi nota 139). În 1628, el se arăta favorabil iezuiților din Caransebeș, cf. A. Magina, *op. cit.*, 173.

¹⁵⁴ Monumenta Hungariae Historica, *Török-magyarokori állam okmánytár*, vol. VI (I/8), 23; Hurmuzaki, *Documente*, II/5, 731; C. Feneșan, *Stăpâni*, 176.

¹⁵⁵ Contribuția de 200 florini a lui Petru Vaida (1668), cf. *ibidem*, vol. IV (I/6), 401. Vezi și nota 104.

¹⁵⁶ Din anii 1600-1612 datează scrisoarea unui anonim către „viteazul domn Ștefan Vaida din Caransebeș” prin care îi aducea mulțumiri pentru grija purtată familiei sale și îl asigura de bunăvoința sa, cf. Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, 224, nr. CLXXXIX.

Genealogia familiei Vaida în secolele XVI–XVII
Der Stammbaum der Familie Waida in den 16.–17. Jahrhunderten

Patrimoniul imobiliar al familiei Vaida în secolele XVI–XVII
Der Immobiliarschatz der Familie Waida in den 16.–17. Jahrhunderten

I. Posesii și părți posesionare

a) districtul Caransebeș

Așezările dispărute sunt însemnate cu asterisc.

Nr. crt.	Posesia	Data	Beneficiar	Observații
1 2 3 4 5 6 7 8-9 10 11 12	Krywa* Domașnea Gardony* Pattak* Thodorowycza* Zlobodsag* Dowarach* utraque Kanych Cornereva Ohaba* Polana*	8 aprilie 1535	Nicolae, Elena, George și Grigore Vaida	Predii deja stăpânite. Familia Vaida a încheiat cu Ioan More și fiii săi o înțelegere pentru împărțirea egală a bunurilor și drepturilor posesionare. În 1540, regele Ioan Zápolya a confiscat posesiile și le-a acordat familiei Fodor. (Hurmuzaki, <i>Documente</i> , II/4, 78-79, 227-230).
13	Bozeș* (Bozas, Bozy)	2 martie 1548	George Vaida <i>de Sebes</i>	Posesie deja stăpânită. (<i>Ibidem</i> , 416).
14 15	Machkas* Zăgujeni	12 aprilie 1548	George și Grigore Vaida	Posesii deja stăpânite, obiect al înțelegerii cu Benedict de Zlathna asupra drepturilor de proprietate. (<i>Ibidem</i> , 419-420).
16	Bucoșnița	1575	Elisabeta Gârleșteanu, soția lui Bona Vaida	Posesie amintită în cadrul procesului purtat cu nobilii Gârleșteanu. (Pesty, <i>Szörény</i> , II, 25, 449).
17 18	Iabalcea Teregova	7 iunie 1577	Bonaventura și Nicolae Vaida <i>de Caransebeș</i>	Părți posesionare disputate cu familia Bánffy. La Teregova (1603) Bona avea 4 porți fiscale. (<i>Ibidem</i> , 549; III, 409-411).
19	Găvojdia	18 aprilie 1582 3 iunie 1586	Mihai, Gabriel și Ioan Vaida Bonifaciu Vaida	Dețineau părți posesionare. (Idem, <i>Krassó</i> , IV, 122; MOL F 4 <i>Cista comitatum. Zarand</i> , Fasc. 2, nr. 24).
20 21 22	Știuca de Jos Știuca de Sus Dragomirești	30 ian. 1585	Bonifaciu Vaida	Posesii deja stăpânite, obiect de litigiu cu Ștefan Apafi. (<i>Ibidem</i> , 114).
23 24	Dembowicza* (valea Știuca) Sidomerfalwa*	22–30 martie 1590	Bonifaciu Vaida	Posesii deja stăpânite, obiect de litigiu cu familia Josika. (<i>Ibidem</i> , 145-146).
25	Zorlencior	27 mai 1602	George Vaida	Părți posesionare donate de principele S. Báthori pentru servicii credincioase. (DANIC, <i>Microfilme Ungaria</i> , r. 879, c. 736-737).
26 27	Feneș Zlakna	1623	Ladislau Vaida	Deținea părți posesionare. (Pesty, <i>Szörény</i> , II, 66; MOL F2 <i>Protocolla</i> , VI, 35).
28	Cseresnyefalva*	25 nov. 1655	Ștefan Vaida	Avea 9 iobagi în sat. (<i>Ibidem</i> , 44).

b) districtul Mehadia

Nr. crt.	Posesia	Data	Beneficiar	Observații
29 30 31 32	Plessiva* Mehadica Pârvova Chebywak*	1575	Elisabeta Gârleșteanu, soția lui Bona Vaida	Vezi districtul Caransebeș.
33 34 35	Mehadia Verendin Plugova	22 oct. 1585	Ștefan Vaida	Își împărțea cu verii săi din familia Peokry, drepturile și părțile posesionare moștenite. (Történelmi Tár, 1888, 102-103).
36	Topleț	23 aprilie 1602	George Vaida	Donată de principele Sigismund Báthori pentru servicii credincioase. (DANIC, <i>Microfilme Ungaria</i> , r. 879, c. 564-565).
37	Cornea	1603	Mihai, Petru și Gabriel Vaida	Conscripția fiscală îi arăta stăpânind: primul două porți, iar ceilalți câte o poartă. (Pesty, <i>Szörény</i> , II, 277).

c) districtul Almăj

Nr. crt.	Posesia	Data	Beneficiar	Observații
38 39	Prilipeț Rudăria	1575	Elisabeta Gârleșteanu, soția lui Bona Vaida	Vezi districtul Caransebeș.
40	Lăpușnic	22 oct. 1585	Ștefan Vaida	Vezi districtul Mehadia.
41	Bozovici	1603	Bona, Nicolae, Petru, Francisc și Ivașcu Vaida	În conscripția fiscală Bona Vaida figurează cu două porți, iar ceilalți cu câte o poartă. (Pesty, <i>Szörény</i> , II, 33).
42	Gârbovăț	1603	Bona, Gabriel, Petru, Ivașcu și Nicolae Vaida	Primul avea patru porți fiscale, următorii doi câte două porți, iar ultimii câte o poartă. (<i>Ibidem</i> , 71).
43	Pătaș	1603	Bona și Ladislau Vaida	Fiecare figurează cu o poartă fiscală. (<i>Ibidem</i> , 438).

d) districtul Caraș

Nr. crt.	Posesia	Data	Beneficiar	Observații
44	Forotic	24 iulie 1597	Mihai Vaida	Avea un slujitor în sat. (Pesty, <i>Krassó</i> , IV, 208).
45	Șopotul Vechi	1603	Gabriel Vaida	Figurează cu un sfert de poartă fiscală. (Idem, <i>Szörény</i> , II, 483).

e) comitatul Hunedoara

Nr. crt.	Posesia	Data	Beneficiar	Observații
46	Kaporlo*	1529	George și Nicolae Vaida de Lugoj	Posesii deja stăpânite. Reconfirmate de regele Ioan Zápolya, apoi de principele Sigismund Báthori. (HTRTE, 1899, 71, 83; Pesty, <i>Krassó</i> , II/1, 313; II/2, 331-332).
47	Pogănești			
48	Făget			
49	Baya <i>alias</i> Serpest*			
50	Lewdin*	1598	Mihai, Ioan, Nicolae și George Vaida din Lugoj	
51	Târgul și cetatea Deva cu domeniul ei (37 sate)	26 mai 1601	George Borbély și ginerele său Nicolae Vaida	Donate de principele Sigismund Báthori pentru servicii credincioase. (A. Veress, <i>Documente</i> , VI, 370).
52	Târgul Dobra (atașat cetății Deva)			
53	Peștișul Mic	6 sept. 1662	George Vaida	Avea o casă în sat. (MOL fond R 314, 8 doboz, <i>Karánsebes</i>)

f) comitatul Bihor

Nr. crt.	Posesia	Data	Beneficiar	Observații
54	Criștior	25 dec. 1597	Nicolae Vaida	Donate de principele S. Báthori, apoi reconfirmate de cardinalul Andrei Báthori și de imperiali. (DANIC, <i>Microfilme Ungaria</i> , r. 879, c. 372-374; Hurmuzaki, <i>Documente</i> , XII, 1086; A. Veress, <i>Epistolae</i> , I, 455; II, 172).
55	Ponoarele			
56	Leheceni			
57	Săliște	15 dec. 1601		

g) comitatul Alba

Nr. crt.	Posesia	Data	Beneficiar	Observații
58	Cetatea și târgul Aiud	1601 – 1603	Nicolae Vaida <i>de Meggies</i> și soția sa Caterina Borbély	Donate de generalul George Basta și apoi confiscate de imperiali pentru trădare. (A. Veress, <i>Epistolae</i> , II, 379-380).
59	Aiudul de Sus			
60	Mirăslău			
61	Uioara de Jos			
62	Uioara de Sus cu castelul			

h) comitatul Turda

Nr. crt.	Posesia	Data	Beneficiar	Observații
63	Ciugudul de Sus cu pertinențele din scaunul Arieș	1601 – 1603	Nicolae Vaida <i>de Meggies</i> și soția sa Caterina Borbély	Vezi comitatul Alba.
64				

II. Proprietăți în orașe și târguri

a) Caransebeș

Nr. crt.	Data	Proprietari	Bunuri stăpânite
1	14 aprilie 1552	Grigore Vaida	Cumpără o vie pe dealul Teiuș, prețuită cu 23 florini. (Hurmuzaki, <i>Documente</i> , II/5, 15):
2	1581	Gabriel Vaida	Avea o grădină pe strada Călugărilor. (Pesty, <i>Szörény</i> , II, 243).
3	22 martie 1634	Petru Vaida	Stăpâna un fâneț lângă râul Timiș. (MOL, F 234, XX szekrény, Q, f. 17)
4	30 august 1688	Ioan , Mihai și Nicolae Vaida	Revendicau terenuri și mori în oraș pe care le stăpâniseră înainte de anul 1658. (C. Feneșan, <i>Caransebeșul</i> , 81, 83, 84).

b) Lugoj

Nr. crt.	Data	Proprietari	Bunuri stăpânite
5	4 mai 1609	Ștefan Vaida	Stăpâna o casă pe strada Susani. (Pesty, <i>Krassó</i> , IV, 256).

c) Târgul Caran

Nr. crt.	Data	Proprietari	Bunuri stăpânite
6	23 mai 1609	Ștefan Vaida	Avea câțiva iobagi în târg. (Pesty, <i>Krassó</i> , IV, 262).

d) Târgul Jdioara

Nr. crt.	Data	Proprietari	Bunuri stăpânite
7	9 martie 1578	Bona și Nicolae Vaida	Pentru servicii credincioase, li se donează o moară cu două roți. (Pesty, <i>Krassó</i> , IV, 101).
8	16 martie 1590	Bonifaciu Vaida	Avea o casă și un loc pustiu de moară la <i>Oztrov</i> , pe râul Timiș. (<i>Ibidem</i> , 144-145).

e) Lipova

Nr. crt.	Data	Proprietari	Bunuri stăpânite
9	10 august 1607	Ștefan Vaida	Principele Sigismund Rákóczi i-a donat o casă de piatră pe str. Solymos. (DANIC, <i>Microfilme Ungaria</i> , r. 872, c. 527-528).

Funcții deținute de membrii familiei în secolele XVI–XVII
Innegehabte Ämter der Familienmitglieder in den 16.–17. Jahrhunderten

Nr. crt.	Numele	Funcția	Data sau perioada
1	George Vaida	Membru al tribunalului din Caransebeș (Hurmuzaki, <i>Documente</i> , II/4, 80).	24 iulie 1534
2	Nicolae și George Vaida de Lwgas	Avea statut de <i>homo regius</i> la o introducere în posesie (<i>Ibidem</i> , 62-63).	30 nov. 1534
3	Nicolae Vayvoda de Lwgas	Cu alți șapte nobili adeverește o înțelegere pentru stăpânirea cetății Bocșa (<i>Ibidem</i> , 63-64).	4 dec. 1534
4	Grigore Vaida	Primarul orașului Caransebeș (<i>Ibidem</i> , 118; XV/1, 376).	19 iunie 1537– 25 iulie 1538
5	Grigore și Nicolae Vaida de Sebes	Desemnați să asiste la restituirea unei despăgubiri către comunitatea din Caransebeș (<i>Ibidem</i> , 121).	6 august 1537
6	George Vaida de Caransebeș Mihai Vaida de Thewes	Primul a fost desemnat <i>homo regius</i> la o punere în posesie. La introducere a participat Mihai Vaida (<i>Ibidem</i> , 427-428).	5 iulie 1548
7	George Vaida	Primarul orașului Caransebeș (<i>Ibidem</i> , 567-568, 682; II/5, 15; SMIM, 1994, 179-182).	5 iulie 1551– 14 apr. 1552
8	George Vaida	Împreună cu Gabriel Gârleșteanu a fost castelan al districtului Caransebeș (Hurmuzaki, <i>Documente</i> , II/5, 285-287).	19 ian.–1 mai 1555
9	Mihai Vaida	Membru al consiliului orașului Lugoj (<i>Ibidem</i> , 440).	14 sept. 1557
10	George Vaida	Împreună cu Petru Prisaca a fost castelan al districtului Caransebeș (<i>Ibidem</i> , 557).	15 iunie 1564
11	George Vaida	Împreună cu Ioan Fiat a fost castelan al districtului Caransebeș (<i>Ibidem</i> , 590-591).	11–14 apr. 1566
12	Nicolae Vaida	Copist în cancelaria mică a principelui ardelean (Z. Trócsány, <i>Erdély</i> , 371, 390 cu nota 627).	1567
13	Bona Vaida	Împreună cu Ioan Tivadar a fost castelan al districtului Caransebeș (Hurmuzaki, <i>Documente</i> , II/5, 627, 655, 670, 675, 682).	25 oct. 1567– 22 dec. 1569
14	Bona Vaida	Împreună cu Ioan Racoviță a fost castelan al districtului Caransebeș (<i>Ibidem</i> , 723-724, 731, 739, 745, 746, 748; C. Feneșan, <i>Documente</i> , 61-63).	9 iunie 1573 – 20 mai 1575; 18 feb.–4 apr. 1580
15	Nicolae Vaida	Jude jurat în consiliul orașului Caransebeș (Pesty, <i>Szörény</i> , II, 259).	1581
16	Bona Vaida	Împreună cu Francisc Basarab a fost castelan al districtului Caransebeș (<i>Ibidem</i> , I, 322; MOL F 4 <i>Cista comitatum. Zarand</i> , Fasc. 2, nr. 24). La C. Feneșan (<i>Documente</i> , 66) apare comite.	1581–18 apr. 1582

17	Ivașcu Vaida <i>de Bozy</i>	Reprezentant princiar la o punere în posesie (Pesty, <i>Krassó</i> , IV, 111-113).	27 ian. 1585
18	Bonaventura Vaida, Mihai Vaida <i>de Lugoj</i>	Bona a fost desemnat alături de alți șase nobili să asiste la o punere în posesie. La introducerea a participat Mihai Vaida (<i>Ibidem</i> , 119, 121).	mai-iunie 1586
19	Ioan Vaida	Copist în cancelaria mică a principelui ardelean (Z. Trócsány, <i>Erdély</i> , 371, 390 cu nota 626).	1587
20	Bona Vaida	Prim-jude al orașului Caransebeș (A. Veress, <i>Documente</i> , III, 120).	13 ian. 1588
21	Bona Vaida	Membriu jurat al adunării nobililor din Caransebeș (C. Feneșan, <i>Documente</i> , 73-74).	20 apr. 1588
22	Ioan Vaida	Împreună cu Gabriel Lățug a fost copist și notar în cancelaria mare a principelui ardelean (Z. Trócsány, <i>Erdély</i> , 195, 266 cu nota 611; Pesty, <i>Krassó</i> , IV, 142-144).	1589–8 febr. 1590
23	Ioan Vaida	Desemnat cu alți șapte nobili să realizeze o punere în posesie (C. Feneșan, <i>Documente</i> , 80).	23 ian. 1591
24	Mihai Vaida	Alături de Nicolae Florea a fost castelan al districtului Caransebeș (Pesty, <i>Szörény</i> , I, 323; MOL, fondul P 291 <i>Gámán család</i> , 1 tétel, f. 20).	1593–7 febr. 1594
25	Mihai Vaida	Trimis de banul George Palatici la haiducii sârbi pentru a pregăti răscoala antiotomană (W. Bethlen, <i>Historia</i> , III, 227).	iunie 1594
26	Nicolae Vaida	Paj și <i>cubicularius</i> al principelui Sigismund Báthori (Hurmuzaki, <i>Documente</i> , XII, 1123; DANIC, <i>Microfilme Ungaria</i> , r. 879, c. 372).	c. 1590, 25 dec. 1597
27	Mihai și Ștefan Vaida	Desemnați cu alți nobili să asiste la o punere în posesie (Pesty, <i>Krassó</i> , IV, 192).	5 ian. 1597
28	Mihai Vaida	Împreună cu Francisc Fodor a fost castelan al districtului Caransebeș (<i>Ibidem</i> , 230-231).	25 iunie 1600
29	Mihai Vaida	Desemnat cu alți șapte nobili să realizeze o punere în posesie (A. Veress, <i>Documente</i> , VI, 157).	11 august 1600
30	Nicolae Vaida	Trimis de Mihai Viteazul la împăratul Rudolf II, înaintea luptei de la Mirăslău (Hurmuzaki, <i>Documente</i> , IV/1, 234).	sept. 1600
31	Nicolae Vaida	Slujitor al Curții princiare (DJCAN, Fond <i>Macskasi de Tincova</i> , cutia 7, nr. 706)	22 dec. 1601
32	Mihai Vaida	Primarul orașului Caransebeș (Pesty, <i>Szörény</i> , II, 261).	1601–1602
33	George Vaida	Vicecomite al comitatului Severin (DANIC, <i>Microfilme Ungaria</i> , r. 879, c. 565).	23 aprilie 1602
34	George Vaida	<i>Praetor urbanus</i> (primar) al Caransebeșului (Mon.Hun.Hist. <i>Scriptores</i> , XXIX, 10; W. Bethlen, <i>Historia</i> , V, 208).	1602–1603

35	Ștefan Vaida	Ban și căpitan al districtelor și orașelor Caransebeș - Lugoj (Mon.Hun.Hist. <i>Török-magyarkori</i> , I (I/3), 64; DANIC, <i>Microfilme Ungaria</i> , r. 872, c. 514, 527).	17 febr.–10 august 1607
36	Ștefan Vaida	Căpitan al cetății Lipova (<i>Ibidem</i> , 107; C. Feneșan, <i>Ștefan Vaida</i> , 416).	18 iunie 1612–iunie 1614
37	Bona Vaida	Împreună cu Ladislau Gârleșteanu a fost jude al nobililor și (vice)comite de Severin (C. Feneșan, <i>Documente</i> , 142; M.O.L., F 234, XX szekrény, Q, f. 16).	5 iunie–10 sept. 1615
38	Bona Vaida	Primar al orașului Caransebeș (<i>Ibidem</i> , 149).	25 martie 1622
39	Bona Vaida	Tricesimator al Caransebeșului, Lugojului și Zăicaniului (<i>Ibidem</i> , 154).	înainte de 25 sept. 1627
40	Bona Vaida	Căpitanul trupelor ardelene care l-au ajutat pe Matei Basarab să ocupe tronul Țării Românești (<i>Letopisețul Cantacuzinesc</i> , ed. 1960, 100).	2 august 1632
41	Mihai Vaida	Împreună cu Andrei Tivadar a fost vicecomite al comitatului Severin (Pesty, <i>Szörény</i> , I, 327).	1647–1648
42	Mihai Vaida	Primar al orașului Caransebeș (C. Feneșan, <i>Documente</i> , 196, 198).	20 apr. 1650
43	Ladislau Vaida	Sfetnic de taină al principelui Apafi, trimis sol la Poartă (Mon.Com.Reg.Trans. XVI, 415).	20 dec. 1677
44	Ladislau Vaida <i>de Nagy-Medgyes</i>	Șeful poștei princiare (<i>postamester</i>) (Mon.Com.Reg.Trans., XVI, 415; XVIII, 227, 329).	20 dec. 1677–18 mai 1685
45	Ladislau Vaida	Ambasador la împăratul Leopold I (Z. Trócsány, <i>Erdély</i> , 69, 85, 135 cu nota 861; Mon.Hun.Hist. <i>Török-magyarkori</i> , VI (I/8), 50; Mon.Com.Reg.Trans., XVI, 656; XVIII, 128, 130, 135, 153).	21 dec. 1678 – 23 mai 1679, 13 iunie–25 august 1683
46	Ladislau Vaida	În misiune la regele Poloniei (Mon.Com.Reg.Trans., XVIII, 227).	15 mai 1684
47	Ladislau Vaida	În misiune la împăratul Leopold I (Mon.Com.Reg.Trans. XVIII, 325-326; <i>Történelmi Tár</i> , 1886, 298).	12 aprilie–1 iunie 1685
48	Mihai Vaida <i>de Bozes</i>	Comite (substitut) suprem al comitatului Severin pe timpul absenței titularului (C. Feneșan, <i>Stăpâni</i> , 153, 158).	1695–1698
49	Mihai Vaida <i>de Bozes</i>	Asesor jurat al adunării nobililor din Caransebeș (E. Fermendzin, <i>Acta Bulgariae</i> , 318).	25 iulie 1696

DIE FAMILIE WAIDA IM 16. – 17. JAHRHUNDERT

Zusammenfassung

Im Mittelalter hatte das Banat einen bedeutenden Adel (*magna nobilitas*) und Karansebesch wurde schon im Jahre 1583 als eine Adelsresidenz (*rezidenza de nobili*) gekennzeichnet. Im Rahmen dieser Elite hatte die Familie Waida einen besonderen Platz. Für die Zeitspanne 1529–1699 gibt es Hinweise auf das Leben von 49 Personen (darunter 40 Männer), die 6–7 Generationen umfassen. Durch Verschwägerungen mit anderen Adelsfamilien aus dem Banat (Fiat, Gârleşteanu, Josika, Măciçaş, Peica) hatten die Adligen der Familie Waida ihr Vermögen und soziales Ansehen gefestigt.

Im Laufe von zwei Jahrhunderten war es dieser Familie gelungen, auf verschiedenen Arten etwa 60 Landgüter, Landhäuser und Gärten in den Gespanschaften Sewerin, Hunedoara, Bihor, Alba de Jos (Unterweißenburg), Turda-Arieş (Thorenburg-Goldfluss) zu beherrschen. Es kamen noch zahlreiche Besitztümer in den Städten Karansebesch und Lugosch hinzu.

Die Mitglieder der Familie hatten sehr wichtige Ehrenämter und Stellungen inne, sowohl auf der Lokalebene der Stadt Karansebesch und im Komitat Sewerin, als auch in der Zentralverwaltung von Siebenbürgen: Bane, Gespane, Untergespane, Bürgmeister, Geschworene, Notare, Zöllner, Botschafter, Postmeister, Schlossherren, Schiedrichter. Unglücklicherweise führte die zunehmende Eroberung des Banats durch die Türken zur Verringerung des Reichtums und der Macht der Adligen Waida. Nach 1700 verschwand diese Familie aus dem Banater Leben.